

”Lásd, halld, érezd!”

**Múzeumi kultúráközvetítés fogyatékkal
élők számára**

Tartalomjegyzék

Bevezető	2
1. Múzeumok szerepe a közművelődésben.....	4
1.1. Múzeumpedagógia, múzeumandragógia, múzeumi mediáció	5
2. Az esélyegyenlőség jogszabályi háttere	7
2.1. Fogalmak, történeti áttekintés	8
2.2. Osztrák és magyar múzeumi gyakorlatok.....	14
3. A kutatásunk módszertana.....	18
4. Helyzetkép a fogyatékkal élők lehetőségeiről a szegedi múzeumokban.....	19
4.1. Akadálymentesítés a szegedi múzeumokban	19
4.2. Az érem másik oldala: a vak és gyengénlátók és siket és nagyothallók érdekvédelmi szervezeteinek gondolatai a múzeumi akadálymentesítésről.....	24
5. Esettanulmány a fogyatékos célcsoport számára szervezett tárlatvezetéseinkről.	27
5.1. A vakok és gyengénlátók projektje	27
5.2. A siketek és nagyothallók projektje.....	29
5.3. Látogatás a szolnoki Damjanich János Múzeumba	32
5.4. Tervezési segédlet.....	34
Összegzés	36
Mellékletek	37
Felhasznált Irodalom.....	56

Bevezető

Az Európai Unió kiemelten fontosnak kezeli a hátrányos helyzetű csoportok, köztük a fogyatékkal élők társadalmi integrációját, esélyegyenlőségük biztosítását. Ebben nagy szerep jut a közművelődés intézményeinek, mint például a múzeumoknak is. Dolgozatunkban a szegedi múzeumok esélyteremtő funkcióját, esélyegyenlőségi szerepét vizsgáljuk, meglátásunk szerint ezen intézményekben a teljes körű akadálymentesítés még várat magára. Hipotézisünk szerint a magyarországi múzeumokban csak a fizikai akadálymentesítés biztosított, az intézmények nem fordítanak kellő figyelmet, energiát az info-kommunikációs¹ akadálymentesítésre. Ennek hiánya már a múzeumok honlapján megjelenik, melyek nagy része például nem kínál fel akadálymentesített felületet a vakok és gyengénlátók számára, illetve nem adnak kellő információt, arról, hogy az intézmény milyen szinten akadálymentesített. A Ludwig Múzeum jól mutatja ezt a tendenciát például egy blogbejegyzés² beszámol arról, hogy a blog írója az intézményben részt vett akadálymentes kiállításon, azonban a múzeum honlapján erről semmilyen információ sem található.

Dolgozatunkban bemutatjuk a fogyatékkal élők közül kiemelve a vakok és gyengénlátók, illetve a siketek és nagyothallók csoportjának helyzetét Magyarországon. Célunk, hogy segítsük a szegedi múzeumok komplex akadálymentesítésének megvalósulását, ennek érdekében kidolgoztunk egy tervezési segédletet (ld. 6. és 7. számú melléklet), mely a szakirodalmon és saját szakmai tapasztalatainkon, a fogyatékkal élők számára megvalósított tárlatvezetéseinken alapul. A dokumentumban összegyűjtöttük mindazokat a feltételeket, melyek szükségesek az akadálymentes tárlatok kialakításához ezen célcsoportok számára.

Andragógiai alapszakos hallgatókként múzeumpedagógiai specializációt végeztünk, mely során kapcsolatba kerültünk a szegedi múzeumokkal, szakmai gyakorlatainkat is ezekben az intézményekben végeztük. Már ekkor kiemelt figyelmet fordítottunk a hátrányos helyzetű csoportokra, múzeumpedagógiai sétát tartottunk halmozottan hátrányos helyzetű gyerekeknek. Felismertük, hogy vannak olyan társadalmi csoportok, akiknek a kulturális javakhoz való hozzáférésük akadályba ütközik. Ezekhez a marginális helyzetben lévő

¹ Info-kommunikációs akadálymentesítés alatt a szükséges információkhoz és szolgáltatásokhoz, ismeretanyaghoz való akadálymentes hozzáférést értjük bármilyen fogyatékkal élő csoport számára.

² <http://www.vakinfo.hu/blogok/akadalymentesen-muzeumban-szubjek>, [2012-11-10]

csoportokhoz tartoznak a fogyatékkal élők is. Ezért fontosnak tartottuk, hogy a kulturális paletta bővüljön számukra is, így sürgetőnek éreztük a szegedi múzeumi helyzet vizsgálatát.

A dolgozat megírásához a „www.mokk.muzeumokmindenkinek.hu” oldal „Érted?!–Értem?!”- Hogyan fogadjuk fogyatékos embertársainkat múzeumainkban e-learninges kurzusának elvégzése is indítást adott. Magát a programot (Múzeumok Mindenkinek Program) a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma 2003-ban indította el, azzal a céllal, hogy a múzeumok látogatóbarát és kultúrákövetítő szerepét megerősítse.³

A múzeumok közművelődésben betöltött szerepét mutatjuk be dolgozatunk első részében, majd áttekintjük a fogyatékkal élőkre vonatkozó jogszabályokat, ismertetjük az esélyegyenlőségük megteremtéséért zajló törekvéseket Magyarországon. Ezután néhány kiemelkedő külföldi és hazai példára is kitérünk. A szakirodalom áttekintése után bemutatjuk saját kutatásunkat és tárlatvezetési programunkat, mely a múzeumi esélyegyenlőség gyakorlati megvalósulását célozza. Ezután kitérünk a szolnoki Damjanich János Múzeumban tett látogatásunkra, ahol már több éve szerveznek vakok és gyengénlátók, valamint siket és nagyothallók számára múzeumi programokat, melyek egyik foglalkozásán mi is részt vettünk. Kvalitatív kutatásunk eredményeinek feltárása után részletezzük projektünket, melyet az Interaktív Természetismereti Tudástárban valósítottunk meg, mindkét fentebb említett célcsoport számára. Választásunk azért esett erre az intézményre, mert andragógia alapszakos hallgatóként múzeumpedagógiai gyakorlatunkat itt töltöttük, mely során jó szakmai kapcsolat alakult ki a Tudástár munkatársaival.

Fontosnak tarjuk, hogy a múzeumok és a fogyatékkal élők érdekvédelmi szervezetei között tartós kapcsolat alakuljon ki. Hipotézisünk szerint Szegeden ez a kapcsolati háló még nem működik, ennek hiánya hatással van a fogyatékkal élő csoportok múzeumlátogatási szokásaira. Nem titkolt célunk, hogy dolgozatunk elősegítse a kapcsolat kiépülését Szeged múzeumi és a fogyatékkal élő csoportok érdekvédelmi szervezetei között. Többek közt ezt a célt szolgálja az általunk megvalósított két tárlatvezetés is az Interaktív Természetismereti Tudástárban. Kulturális mediátorként kiemelt feladatunknak érezzük, hogy a közgyűjteményeihez mindenki egyenlő eséllyel férjen hozzá, ezt szolgálja az általunk készített tervezési segédlet is (ld. 6. és 7. számú melléklet).

³ <http://mokk.muzeumokmindenkinek.hu/>, [2012-11-10]

1. Múzeumok szerepe a közművelődésben

A múzeumok a XIX. századi intézményi struktúra kialakulásától kezdődően a társadalmi elvárásoknak megfelelően fejlődtek, a különböző korokban más és más szerepet töltöttek be. A szentély jelleg fokozatos eltűnésével (XVI. századtól kezdődően) felerősödött az a szerep, melyben a múzeum már úgy jelent meg, mint a társadalom kulturális, szociális és morális problémáiban segítséget nyújtó intézmény. A múzeum minden korban értéket képviselt, ez mind a mai napig megfigyelhető, és ebben a gyorsan változó világban ez egyre inkább felértékelődik. A globalizálódó világhoz és társadalomhoz egyaránt alkalmazkodniuk kell a múzeumoknak, a tradicionális kultúráközvetítési szerepüket ki kell bővíteniük, ennek hatására jelennek meg egyre inkább, mint az informális és non formális tanulás lehetséges helyszínei, egyre nagyobb szerepet vállalnak az élethosszig tartó tanulás biztosításában, a múzeumpedagógiától a múzeumandragógiáig. A múzeumok közművelődési és kultúráközvetítő szerepe a felvilágosodástól kezdődően erősödött fel. A XX. században megjelent a múzeumok szórakoztató funkciója is, a múzeum, a szórakoztatva oktatás, oktatva szórakozás (edutainment) helyszínévé is vált. A XXI. században a múzeum, mint közösségépítő színtér, a gyűjtemény pedig, mint a lokális és kulturális identitás megtestesítője, megőrzője jelenik meg, de mindkettőnél a fő hangsúly az élményszerűségeen kell, hogy legyen.⁴

Alapvető joga minden embernek, hogy hozzáférjen a kultúrához, megismerhesse történelmi múltunk emlékeit, szabadidejét számára értékesen tölthesse el és megkapjon minden olyan információt, amire neki szüksége van. Ezt támasztja alá az 1948-ban ENSZ-egyezményként elfogadott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 27. cikke.⁵ Mindezeket a múzeumok biztosítani tudják. A hozzáférés azonban akadályokba ütközhet, főleg, ha azokra a csoportokra gondolunk, akik valamilyen fogyatékkal élnek. Az akadályokat 4 fő csoportba oszthatjuk: fizikai akadályok, információs akadályok, pénzügyi és bizalmatlansági akadályok, melyek leginkább e csoportok számára nehezítik meg az információhoz való hozzáférést. A múzeumnak minden ember számára látogatható kell hogy legyen, meg kell felelnie a speciális

⁴ KOLTAI 2011: 9-30.p.

⁵ http://www.unesco.hu/site/documents/emberi_jogok_egyetemes_nyilatkozata.pdf, [2012-12-30]

igényeknek is.⁶ Tapasztalataink alapján elmondhatjuk, hogy mind törvényileg, mind a megvalósítás szempontjából a fogyatékkal élők csoportjai között a mozgássérültek számára biztosított leginkább az akadálymentesítés, míg az általunk vizsgált két csoport a vakok és gyengénlátók, illetve a siketek és nagyothallók számára a teljes körű múzeumi kulturálódás még megoldatlan, vagy csak részben megoldott. A kiállítások során az ún. egyetemes tervezésre kell törekednünk, mely egy olyan tervezési mód, ami szociális és esélyegyenlőségi szempontokat szem előtt tartva az emberi különbözőségből indul ki, célja az akadályok megelőzése, hogy a különböző képességű látogatók mind igénybe tudják venni a múzeumot.⁷

1.1. Múzeumpedagógia, múzeumandragógia, múzeumi mediáció

Mielőtt bemutatjuk a múzeumi mediációt, fontos különbséget tennünk a múzeumpedagógia és a múzeumandragógia fogalma között is. A múzeumpedagógiában John Dewey elmélete hozott újítást, ami szerint a múzeumokat hasznosítani kell az iskolai pedagógiában, és a tanulási folyamat középpontjába a gyerekek gyakorlati tevékenységét és ismeretszerzését kell helyezni. „A múzeumok, mint tanulási terek fontos szerepet kapnak a múlt megőrzésében, de azzal hozzá is járulnak a jelen és a jövő megértéséhez, valamint új dolgok létrejöttéhez.”⁸ Ennek érdekében egy múzeumpedagógiai foglalkozást úgy kell felépíteni, hogy az a tárgyakon keresztüli tanulásra, az interaktivitásra és a cselekvésen keresztüli tanulásra épüljön, vagyis az élményszerűségekre kell törekedni. A múzeumpedagógia módszerei közé sorolható az interaktív tárlatvezetés, melynek során a múzeumpedagógus csak bizonyos tárgyakat mutat be. A módszerekhez tartozik még a feladatlap, a foglalkoztató füzet, alkotói tevékenység (tárgykészítés), drámapedagógia, vetélkedő, társasjáték, vita, projekt készítése és a történetmesélés is. A módszerek kiválasztásánál figyelembe kell venni az adott csoport életkori sajátosságait is.⁹

A múzeumpedagógián belül egyre inkább önálló területet követel magának a múzeumi felnőttoktatás, mely a múzeum és az élethosszig tartó tanulás (Life Long Learning) kapcsolatán alapul. A múzeumandragógia fogalma még vitatott, jelenleg is zajlik ennek elfogadtatása múzeumi körökben. A múzeumandragógiai foglalkozás során a

⁶ ÁRPÁSSY 2008: 5-8.p.

⁷ ÁRPÁSSY 2008: 9-11.p.

⁸ CHADWICK 2005: 49.p.

⁹ KOLTAI 2011: 48-62.p.

legmeghatározóbb tényezők a felnőttek életkori sajátosságai, úgy mint személyes élettapasztalataik, előzetes tudásuk, kialakult identitásuk, társadalmi hierarchiában betöltött szerepük. A programba való becsatlakozást jelentős mértékben befolyásolja a felnőtt egyének érdeklődési köre, hiszen míg egy múzeumpedagógiai foglalkozásra a gyerekek iskolai keretek között szervezeten érkezők, addig a felnőttek önállóan döntenek. A múzeumandragógia módszertana még kialakulóban van, a következőkben felsorolt módszerek hatékonyan alkalmazhatóak: előadás, agytröszt módszer, csevegő módszer, elmeedző módszer, esettanulmány, felfedezettő oktatás, vita, fórum, impulzusmódszer, és a különböző aktivizáló módszerek.¹⁰

A fentebb említett rövid áttekintésből kiderül, hogy sem a múzeumpedagógia, sem a múzeumandragógia nem tér ki speciális szükségletekkel rendelkező csoportokra, mint például a fogyatékkal élőkre. Kulturális mediátorként, úgy gondoljuk, hogy erre a hiányterületre a kulturális mediáció egy részterülete, a múzeumi mediáció kínálhat megoldást. A múzeumi mediátor feladatai közé tartozna, hogy felmérje ezen látogatók igényeit és szükségleteit, ezeket továbbítsa a múzeum felé. Az információk birtokában olyan programokat lehet szervezni, mely elősegíti a fogyatékkal élők és a múzeumok közötti szorosabb kapcsolat kiépülését.

¹⁰ KOLTAI 2011: 63-70.p.

2. Az esélyegyenlőség jogszabályi háttere

A fogyatékkal élők múzeumlátogatási lehetőségeit feltáró kutatás során először a jogi háttért kell megvizsgálnunk, melyet a nemzetközi és a magyar jogszabályok is deklarálnak.

1. Nemzetközi jogszabályok: Fogyatékos Személyek Jogainak Deklarációja (1975) és az ENSZ szabályzata a fogyatékkal élők esélyeinek kiegyenlítéséről.

2. Európai jogszabályok: az Európa Tanács ajánlása, az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R (92) 6 sz. ajánlása: „Összehangolt politikát a fogyatékkal élők számára” címmel, az Európai Unió Tanácsának határozata. ResAP (2001) 3. sz. Határozat: A fogyatékkal élő személyek teljes állampolgári részvétele felé az új integratív technológiák segítségével, és a Miniszteri Bizottság Rec(2006)5. sz. ajánlása a tagországok számára az Európa Tanács Akciótervéről, amely a fogyatékos emberek jogainak érvényesítését, társadalomban való teljes körű részvételük előmozdítását segíti elő a fogyatékos emberek életminőségének javításával Európában a 2006-2015 közötti időszakban.¹¹

3. A magyar jogszabályokból, a következőket kell figyelembe vennünk e téma kapcsán:

- 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről¹²
- 1997. évi LXXVIII. törvény az Épített környezet alakításáról és védelméről¹³
- 1998. évi XXVI. törvény A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról. „18. § (1) A fogyatékos személy számára lehetővé kell tenni a művelődési, kulturális, sport- és más közösségi célú létesítmények látogatását.”¹⁴
- 1998. évi XXVI. törvény indokolása a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról¹⁵
- 2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előremozdításáról¹⁶

¹¹ http://www.coe.int/t/e/social_cohesion/soc-sp/Action%20Plan%20Hungary.pdf, [2012-08-02]

¹² http://kozadat.oszk.hu/doku/1997_cxl_tv.pdf, [2012-08-02]

¹³ http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99700078.TV, [2012-08-02]

¹⁴ http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99800026.TV, [2012-08-02]

¹⁵ http://www.jeltolmacs-szombathely.hu/sites/all/themes/jeltolmacs/files/pdf/1998_xxvi.pdf, [2012-08-02]

¹⁶ http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0300125.TV, [2012-08-02]

- 10/2006. (II. 16.) OGY határozat az új Országos Fogyatékosügyi Programról. „A társadalmi életben való aktív részvétel feltétele a közszolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés. Ennek keretében gondoskodni kell a közlekedés, a közterületek és a közhasználatú épületek több szempontú fizikai akadálymentesítéséről, az információkhoz való hozzáférésben és az információk megértésében akadályozott személyek szükségleteire figyelemmel a kommunikációs akadálymentesítésről. Az egyenlő esélyű hozzáférést akadályozó körülmények felszámolására komplex programot kell kidolgozni.”¹⁷
- 2007. évi XCII. törvény a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről¹⁸
- 2009. évi CXXV. törvény a magyar jelnyelvről és a magyar jelnyelv használatáról¹⁹
- Tervezési Segédlet az akadálymentes épített környezet megvalósításához.²⁰

A jogszabályok alapján tehát megállapítható, hogy a törvénykezés az egyenlőség elvének érvényesítését, a társadalmi integrációt tűzi ki célul, amely csak a fogyatékkal élők tudatos támogatásával, segítségével és együttműködésével valósítható meg.

2.1. Fogalmak, történeti áttekintés

A jogszabályi háttér áttekintése után tisztáznunk kell a fogalmakat, mivel dolgozatunk a vakok, gyengénlátók, illetve a siketek és nagyothallók csoportjával foglalkozik kiemelten, így csak a hozzájuk kapcsolódó fogalmakat definiáljuk.

Az 1998. évi XXVI. törvény alapján **fogyatékos személy** „az, aki érzékszervi – így különösen látás-, hallásszervi, mozgásszervi, értelmi képességeit jelentős mértékben vagy egyáltalán nem birtokolja, illetőleg a kommunikációjában számottevően korlátozott, és ez számára tartós hátrányt jelent a társadalmi életben való aktív részvétel során.” A törvény 18. § első bekezdése kimondja, hogy a fogyatékos személy számára lehetővé kell tenni a művelődési, kulturális, sport- és más közösségi célú létesítmények látogatását.²¹

Az 1997. évi LXXVIII. törvény kimondja, hogy akkor **akadálymentes** egy környezet, „ha annak kényelmes, biztonságos, önálló használata minden ember számára biztosított,

¹⁷ <http://www.megvaltozott.hu/docum/jogszabalyok/102006ogy.pdf>, [2012-08-02]

¹⁸ http://www.complex.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0700092.TV, [2012-08-02]

¹⁹ http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0900125.TV&celpara=#xcelparam, [2012-11-05]

²⁰ <http://www.e-epites.hu/803>, [2012-08-02]

²¹ http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99800026.TV, [2012-08-08]

ideértve azokat az egészségkárosodott egyéneket vagy embercsoportokat is, akiknek ehhez speciális létesítményekre, eszközökre, illetve műszaki megoldásokra van szükségük.”²²

A múzeumok számára is kötelező ez az akadálymentesítés, de ebben az esetben nem csak a fizikai, hanem a szellemi/info-kommunikációs akadálymentesítésre is gondolnunk kell. A törvény alapján tehát az akadálymentesítésnek ki kell terjednie a múzeum megközelíthetőségére, a kulturális termékek, alkotások és aktív ismeretek hozzáférhetőségére, a kulturális örökség megközelíthetőségére és ennek ismeretére: az információ, a kritikus diskurzus, a tapasztalatcsere hozzáférhetőségére.²³

A komplex akadálymentesítéshez nyújt segítséget az általunk összeállított Tervezési Segédlet. (ld. 6. számú melléklet)

Magyarországon a fogyatékkal élők pontos számát nehéz meghatározni, komplex, országos szintű adatokat csak a népszámlálások során nyerhetünk, így a 2001-es adatok szerint 577 ezer fogyatékos ember élt Magyarországon, ez az akkori népesség 5,7 százaléka. Az 1. táblázat a fogyatékos emberek fogyatékosági típusuk szerinti számát mutatja meg.

Fogyatékoság típusa	Fogyatékosok száma	% arányban	Férfi	Nő
Mozgáskorlátozott	251 560	43,6	121 715	129 845
Látássérült	83 040	14,4	34 947	48 093
Értelmi fogyatékos	56 963	9,9	31 408	25 555
Hallássérült, beszédhibás	60 865	10,5	31 636	29 229
Egyéb	124 578	21,6	63 162	61 416
Összesen	577 006	100	282 868	294 138

1. táblázat

A fogyatékoság típusok és nemek szerinti megoszlás 2001-ben

forrás: www.meosz.hu/diszkr/doc/kiegeszitoanyag1.doc

²² http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99700078.TV, [2012-08-08]

²³ SZABÓ 2009: 7.p.

A legfrissebb, 2011. évi népszámlálás adatai még nem kerültek nyilvánosságra, így csak a 2001-es adatokra tudunk támaszkodni, de amint elérhetővé válnak a 2011-es adatok, azokat is be fogjuk építeni a dolgozatunkba.

A látássérülést, mint fogalmat több oldalról meg lehet közelíteni, így létezik orvosi, szociológiai, pedagógiai, jogi és munkaügyi meghatározás is. Magyarországon a WHO, az OM rendelet és a kormányrendeletekben használt definíció az elfogadott.

A WHO 1992-es meghatározása szerint: „**Látássérültnek** tekinthető az a személy, akinek jobbik szemén maximális korrekcióval mérhető látásélessége az ép látás 30%-a (V:0,3), vagy ennél kevesebb, illetve látótérszűkülete nem több 20%-nál.”²⁴

Tanköteles korban érvényes meghatározás (2/2005. [III.1.] OM rendelet 2. számú melléklete) és a Felnőttkorban érvényes meghatározás (21/2003 [II.25.] Kormányrendelet (a súlyos fogyatékosság minősítésének és felülvizsgálatának, valamint a fogyatékossági támogatás folyósításának szabályairól szóló 141/2000. (VIII.9.) Kormányrendelet, valamint a családok támogatásáról szóló 1998. évi LXXXIV. törvény végrehajtására kiadott 223/1998. (XII.30.) Kormányrendelet módosításáról és még számos definíció létezik, de ezek hiányosságokkal küzdenek, így ezekre most bővebben nem térünk ki, a WHO által megfogalmazott definíciót használjuk. A látássérültek csoportjába tartoznak a vakok és a gyengénlátók is, így ezeket a fogalmakat is tisztáznunk kell. **Vakok** azok „akik a síkírás-olvasás elsajátítására, huzamosabb ideig történő használatára segédeszközök alkalmazásával sem képesek.”²⁵ **Gyengénlátók** azok az emberek „akik speciális eszközök és módszerek segítségével képesek a síkírás-olvasást elsajátítani, és az ismeretszerzés eszközeként alkalmazni.”²⁶

A látássérült emberek számát csak megbecsülni lehet, ennek egyik oka a hiányos adatszolgáltatás, a másik az eltérő definiálásból adódik, hogy egy-egy területen ki számít látássérült személynek. A világon kb. 180 millió látássérült ember él, ebből Magyarországon a 2001-es népszámlálási adatok alapján 83.040. (vö.1. táblázat)

Történeti szempontból is külön kell választanunk a vakok és gyengénlátók intézményes nevelését és oktatását. Európában az első vakok iskoláját Párizsban alapították 1784-ben, ezt követően sorra jöttek létre más európai városokban is a vak gyerekek számára iskolák. Európán kívül az USA-ban, Bostonban is létrejött ilyen típusú intézmény 1829-ben.

²⁴ PAJOR 2010: 12.p.

²⁵ MÓGA 2009: 9.p.

²⁶ MÓGA 2009: 9.p.

Ma az intézmény könyvtára 50000 hangoskönyvvel és 16000 Braille-könyvvel büszkélkedhet. Magyarországon az első ilyen típusú intézmény, mai nevén a Vakok Óvodája, Általános Iskolája, Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézménye, Diákotthona és Gyermekotthona volt, mely 1825-ben kezdte meg működését Pozsonyban.²⁷

1802-ben vetődött fel a kezdeményezés Ausztriában a gyengénlátók külön iskoláztatására, de ez a javaslat feledésbe merült, 1891-ben vették elő újra ezt a gondolatot, az első ilyen típusú iskola 1919-ben Berlinben, majd Bécsben jött létre. 1956-tól kezdve Magyarországon is folyamatosan megkezdtek működésüket a különböző városokban a gyengénlátó gyerekek számára létesített intézmények.²⁸

A 2001-es népszámlálási adatok alapján a hallássérült és beszédhibás emberek száma Magyarországon 60.865 fő. (vö. 1. táblázat) A hallássérülésnek különböző fokozatait különböztetjük meg, létezik enyhe, közepes, súlyos nagyothallás, illetve siketség. A hallássérülés mértékét decibelben (dB) mérik, ez a szám azt jelöli, hogy az adott személy mennyivel hall kevesebbet az átlagos halláshoz képest. Mindezek meghatározzák az egyén hallását, kommunikációját, és hogy szüksége van-e valamilyen segédeszközre. Az **enyhén nagyothalló** személyek hallásvesztesége 10-40 dB között mozog, nem hallják a távoli, halk hangokat, anyanyelvükön, beszéddel kommunikálnak, segédeszközük lehet a hallókészülék. A **közepesen nagyothalló** személyek hallásvesztesége 40-60 dB között mozog, hallókészülék nélkül a beszédet alig értik, és zajos környezetben hallókészülékkel könnyen félreértik a beszélőt, anyanyelvükön, beszéddel kommunikálnak, de emellett a szájról olvasásra is támaszkodnak, segédeszközük a hallókészülék és az indukciós hurok, amely technikai eszközként elősegíti a hang eljutását a hallókészülékhez, megkönnyítve a megértést.²⁹ A **súlyosan nagyothalló** személyek hallásvesztesége 60-90 dB között mozog, hallókészülék nélkül a beszédet nem hallják, hallókészülékkel is nehezen értik a beszédet, a kommunikáció során elsősorban a szájról olvasásra támaszkodnak, beszédük nehezen érthető, jelnyelvet is használhatnak. Segédeszközei közé tartozik a hallókészülék és a fényjelző berendezések, ezen egyének számára már szükség van feliratozásra és jelnyelvi tolmácsra.

A **siketek** hallásvesztesége 90-110 dB között mozog, vagy efelett van, így már a nagyon erős zajokat sem hallják, csak a rezgéseket érzékelik. Kommunikációjukban leginkább a szájról olvasásra hagyatkoznak, beszédük nehezen érthető, a jelnyelvet

²⁷PAJOR 2010: 49-61.p.

²⁸ PAJOR 2010: 62-72.p.

²⁹ PANDULA 2009: 45-48.p.

használják, anyanyelvükön főleg írásban kommunikálnak. Számukra segédeszközök lehetnek a fényjelző berendezések. A siket személyeknek mindenképpen szükségük van a feliratozásra és jelnyelvi tolmácsra.³⁰ Létezik egy még speciálisabb csoport, a siketvakok csoportja. **Siketvakok** azok a személyek, akiknél a látás- és hallássérülés egyszerre van jelen, és csak speciális módszerekkel lehet felvenni velük a kapcsolatot és fenntartani a kommunikációt.³¹

Az első iskolát 1770-ben Franciaországban Charles Michel de L'Epée abbé hozta létre, aki megtanulta a siketek jelnyelvét és az iskolában az általa kidolgozott jelnyelvi rendszert használták a kommunikáció és nevelés során. 1778-ben Lipcsében és Berlinben is létesültek ilyen típusú iskolák, majd 1779-ben megalakult Bécsben a Siketnémák Intézete. Hazánkban az első siketnéma-iskola megalapítása Jólétszi Cházár András nevéhez kötődött, az iskola 1802. augusztus 15-én nyitotta meg kapuit Vácon. A reformkorban nagy figyelem fordult a fogyatékkal élőkre, újabb iskolák jöttek létre, mint például; Liptószentmiklóson (1835), vagy Temesváron (1853), de ezek az iskolák csak kis létszámmal működtek. A XIX. század vége nagy változást jelentett, a jelnyelv egyre fejlődött és egyre több iskola létesült a siketek számára, a váci iskola mellett létrejött 1878-ban az Izraelita Siketnémák Országos Intézete. 1888-ban Kolozsváron, majd Temesváron és Kaposváron (1897) is nyíltak iskolák, a fővárosban a Frim Antal-féle siketnéma-intézet biztosította a siketek oktatását, melyet 1885-ben hoztak létre. Az állami oktatás 1890-ben kezdődött meg Budán, majd Pesten is, vidéken 1901-től jöttek létre intézetek, mint például Egerben, Kecskeméten, Szegeden és Jolsván, később Székesfehérváron és Ungváron, ezek magániskolák voltak, majd Debrecenben is 1903-tól megindult az oktatás. 1908-ban megalapították a Cházár András Siketnéma Otthont. Magyarországon az I. világháború a siketoktatás helyzetét is megnehezítette, az oktatási intézmények és a siketek egyaránt veszélybe kerültek. Az 1920-as évekre stabilizálódott a helyzet, így elkezdődhetett a siketek és nagyothallók oktatásának a különválása is. A két világháború között a Magyar Nagyothallók Országos Egyesülete megkezdte működését. A II. világháború visszavetette a siketoktatás működését is, több intézményt hadi célokra igénybe vettek, vagy bezártak. Az 1945-ös államosítások után a hallássérült gyerekek újra tanulhattak, 1950-ben létrejött a Siketnémák Országos Szövetsége, mai nevén a Siketek és Nagyothallók Országos Szövetsége (SINOSZ) és a Siketek Világszövetsége is. Ma Magyarországon 7

³⁰ HENGER 2010: 11.p.

³¹ <http://www.siketvak.hu/f2/nagybetus/aSiketvak%20-%20siketvaksag.htm>, [2012-10-04]

iskola létezik, ahol siketeket oktatnak: Budapesten, Vácon, Egerben, Debrecenben, Szegeden, Kaposváron és Sopronban.³²

³² SZEPESSYÉ 2009: 7-20.p.

2.2. Osztrák és magyar múzeumi gyakorlatok

Magyarország az európai trendeknek megfelelően próbál nyitni a fogyatékkal élők célcsoportjai felé a múzeumi életben, ugyanakkor elmondható, hogy ezek a törekvések még nem kellően kiforrottak, illetve kevés múzeumban valósul meg a teljes körű akadálymentesítés³³. A következőkben bemutatjuk, hogyan valósul meg a múzeumi esélyegyenlőség európai szinten, elsősorban Ausztriában.³⁴ Továbbá fontos kiemelni jó magyarországi példákat is, melyet minden múzeumnak érdemes lenne követni.

A bécsi Kunsthistorisches Museumban³⁵ kiemelten foglalkoznak a vak és gyengénlátó látogatókkal. Az intézmény honlapja arról tájékoztat, hogy 2010 őszén a múzeum kibővítette foglalkozásait ezen célcsoport felé. Az intézményben speciális technikával több alkotást is elkészítettek, hogy a látásukban korlátozott látogatók is érzékelhessék a képeket. A vak és gyengénlátó vendégek a dombormű formájában elkészített képeket megtapinthatják, továbbá egy Braille írásos katalógus is vezeti őket a kiállításban, hogy minél több információt kapjanak a képekről.

A bécsi Albertinában³⁶ szintén kínálnak programokat fogyatékkal élők számára. Előzetes bejelentkezés után a siket és nagyothalló látogatók számára jelnyelvi tolmács áll rendelkezésre, aki közvetíti számukra a kiállításról elhangzott információkat. A múzeumba a fogyatékkal élők és kísérőik ingyen mehetnek be. A látássérültek, ha rendelkeznek vakvezető kutyával, a kiállító térbe a kutyát is magukkal vihetik, ha rendelkezik a megfelelő papírokkal. Ez általában az összes Nyugat-Európai múzeumról elmondható.

A bécsi Belvedere³⁷ múzeumban a vak és gyengénlátó célcsoportnak kínálnak elsődlegesen múzeumpedagógiai foglalkozásokat. A látogatók a vezetés során a szobrokat megérinthetik, megtapinthatják, hogyan is néznek ki. A kiállításban audioguide segíti őket, hogy részesülhessenek az élményben. Az intézmény egy részén a siket és nagyothalló

³³ Teljes körű akadálymentesítés alatt a múzeumok fizikai és szellemi (info-kommunikációs) akadálymentesítését értjük, továbbá olyan múzeumpedagógiai, múzeumandragógiai programok kínálatát, melyek külön a fogyatékkal élő célcsoportok tudásbővülését szolgálják.

³⁴ A teljesség igénye nélkül, csak néhány intézményt emelünk ki, hiszen dolgozatunknak nem célja bemutatni a teljes osztrák múzeumi térképet. Az összegzést a múzeumok honlapjainak információi alapján készítettük el.

³⁵ <http://www.khm.at/>, [2012.11.10.]

³⁶ <http://www.albertina.at/>, [2012.11.10.]

³⁷ <http://www.belvedere.at/de>, [2012.11.10.]

célcsoportnak multimédiagiude áll rendelkezésükre, mely az osztrák jelnyelv segítségével mutatja be a kiállítást. Az intézmény felkínálja a lehetőséget a fogyatékkal élőknek, hogy ha jelzik, a múzeum egy munkatársa várja őket a buszmegállóban és elkíséri őket az intézménybe.

Néhány tartományi múzeumot is megvizsgáltunk annak érdekében, hogy a szegedi helyzetképpel való párhuzamba állítás releváns legyen. Olyan osztrák városokat választottunk ki, melyek lélekszáma hasonló Szegedéhez. Fontos megemlíteni, hogy több tartományi múzeum honlapján szó sem esik az akadálymentesítésről, vagy csak a fizikai akadálymentesítés megoldott. Tehát Ausztriában sem valósul meg mindenhol a teljes körű akadálymentesítés, ugyanakkor a kisebb intézményeknél is tapasztalunk törekvéseket a helyzet javítására.

A Landesmuseum Niederösterreichban³⁸, mely St. Pöltenben található, a mozgássérülteknek olyan segédeszközöket bocsájtanak rendelkezésükre, melyek megkönnyítik az intézmény bejárását. A vakvezető kutyákat ebben a múzeumba is beengedik, továbbá előzetes bejelentkezés alapján a vak és gyengénlátó csoportoknak speciális tárlatvezetéseket is tartanak.

A Salzburg Museum³⁹ kiemelkedik a teljeskörű akadálymentesítés szempontjából. Az intézmény 2009-ben elnyerte az európai múzeumdíjat, valamint 2007-ben az osztrák múzeumdíjjal is kitüntették. A vak és gyengénlátó látogatók számára Braille írásos vezetőkatalógusokat bocsájtanak rendelkezésre, továbbá az információs pultnál nagyító kölcsönzésére van lehetőség. Fizikai szempontból a lépcsőket sárga csíkokkal jelölték meg, hogy a vak és gyengénlátó látogatók jobban érzékelhessék azokat. A siket és nagyothalló látogatók számára indukciós hurkokat biztosít a múzeum, ezzel elősegítve a megértést. A múzeum honlapja arról tájékoztat, hogy vak és gyengénlátó és siket és nagyothalló csoportok számára rendszeresen szerveznek vezetéseket. A siket és nagyothalló látogatók számára pedig jelnyelvi tolmácsot biztosítanak. Kiemelkedő kezdeményezésnek tartjuk a múzeum részéről, hogy az intézményről egy video megosztó portálon filmeket tekinthetünk meg jelnyelven.

Összességében elmondható, hogy Ausztriában a múzeumok előrébb járnak a teljes körű akadálymentesítésben, mint Magyarországon, ugyanakkor az osztrák tartományi múzeumokban is még további fejlesztésekre van szükség. Az akadálymentesítés magasabb szintje nem meglepő, hiszen a Nyugat-Európai országok gazdasága stabilabb, több idejük volt

³⁸ <http://www.landmuseum.net/de>, [2013-01-07]

³⁹ <http://www.salzburgmuseum.at/neueresidenz.html>, [2013-01-07]

kivitelezni az akadálymentesítést. Fontos azonban kiemelni, hogy Magyarországon is elkezdődtek a törekvések annak érdekében, hogy nyissanak a fogyatékkal élő célcsoportok felé. A következőkben ezt a néhány törekvést mutatjuk be.

A Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum (Skanzen)⁴⁰ folyamatosan kínál programokat, múzeumpedagógiai foglalkozásokat a fogyatékkal élő célcsoportoknak. A múzeum már a '90-es években felismerte, hogy nyitni kell a hátrányos helyzetben lévők felé és elkezdte a kiállításai akadálymentesítését. Az intézmény kezdeményezte a „Múzeumok Mindenkinek” program elindítását, melynek keretében múzeumi szakemberek vehetnek részt az „Érted?! – Érted?! Hogyan fogadjuk fogyatékos embertársainkat a múzeumainkban” című képzésen, vagy akár e-learninges formában is elsajátíthatják az ismereteket.⁴¹

A Szépművészeti Múzeumban eddig öt tapintható tárlatot készítettek vak és gyengénlátó célcsoportok számára. Mind az öt tárlat egy-egy időszaki kiállításához készült, melyből négyet elkülönítve a kiállítótértől helyeztek el, majd az ötödik kiállítást már integráltan, a főkiállítással egy teremben készítették el.⁴² A kiállítások rendezésében több múzeumi és esélyegyenlőségi szakember is részt vállalt, hogy akadálymentesen megközelíthessék a vak és gyengénlátó látogatók a kiállítást. A kiállításához tárgymásolatokat készítettek, hogy meg tudják tapintani azokat a résztvevők. Érdekes, hogy az tapintható tárlatok látogatói nagyrészt (akár 90%) látó felnőttek, illetve gyermekek voltak.⁴³ További kutatást igényel, hogy miért alakul így ez az arány, de ez nem a jelenlegi dolgozat célja.

Végezetül egy olyan kezdeményezést említünk meg, mely elősegíti a vak és gyengénlátók és a látó emberek közötti kapcsolat kiépülését, elősegíti a sztereotípiák leküzdését, bemutatja, hogy milyen akadályokkal kell megküzdenie egy vak és gyengénlátónak. A „Láthatatlan kiállítás” című tárlat Budapesten 2012-ben nyitotta meg kapuit.⁴⁴ A látogatókat egy vak személy vezeti végig egy teljesen sötét teremben, ahol különböző tárgyak vannak elhelyezve, ezzel érzékeltetve, hogy a vak embereknek milyen akadályokkal kell megküzdeniük.

⁴⁰ <http://skanzen.hu/>, [2012-11-10]

⁴¹ <http://mokk.muzeumokmindenkinek.hu/>, [2012-11-10]

⁴² 2005-ben A fáraók után-a kopt művészet kincsei Egyiptomból, 2006-ban Sigismundus Rex et Imperator-Művészet és Kultúra Luxemburgi Zsigmond korában. 2007-ben ...És akkor megérkeztek az inkák. Kincsek a spanyol hódítás előtti Peruból, mely integrált tárlat volt. 2008-ban A Mediciek fénykora. Élet és művészet a reneszánsz Firenzében és a Reneszánsz a fáraók Egyiptomában.

⁴³ BARTOS 2009:13-15. p.

⁴⁴ <http://www.lathatatlan.hu/>, [2013-01-07]

Mint látjuk, vannak kezdeményezések a magyar múzeumi életben is, hogy a kiállítások elérhetőek legyenek fogyatékkal élők számára is. A fent említett példák csak egy kis szelete ennek, ezeken kívül a Magyar Nemzeti Múzeum is kínál programokat, illetve Szolnokon is vannak kezdeményezések, hogy nyissanak ezen célcsoportok felé. Dolgozatunk célja, hogy elkezdjük kiépíteni Szegeden a múzeumok és a fogyatékkal élő csoportok szervezetei között az együttműködést. További célunk, hogy minél több akadálymentesített programot készítsünk számukra. Ennek kezdete az Interaktív Természetismereti Tudástárban szervezett tárlatvezetés, melyet a dolgozat második felében mutatunk be.

3. A kutatásunk módszertana

Dolgozatunk első felében bemutattuk az esélyegyenlőség, esélykiegyenlítés, múzeumi akadálymentesítés céljait, törekvéseit a szakirodalmi ismeretek alapján. A következő fejezetekben saját kutatásunkat, önálló projektünket mutatjuk be, de előtte mindenképpen fontos a kutatás módszertanának rövid ismertetése.

Dolgozatunkban a szegedi múzeumok programjait vizsgáltuk esélyegyenlőségi szempontból, kvalitatív kutatásunkat négy szegedi intézményben folytattuk. A múzeumokban félig strukturált interjúkat készítettünk a közönségkapcsolatokért felelős személyekkel. Az interjúkat összehasonlítottuk annak érdekében, hogy feltárjuk, az intézmények milyen szinten helyezkednek el az akadálymentesítésben egymáshoz képest. Kutatásunk második lépcsőfoka a fogyatékkal élő szervezetek érdekvédelmi csoportjaival elkészített, szintén félig strukturált interjúk. A dolgozat szempontjából mindenképpen fontos, hogy megismerjük a célcsoportok véleményét, javaslatait a múzeumi akadálymentesítésről.

Kutatásunk fő vonala az általunk elkészített tárlatvezetések előkészítése és megvalósítása. Szakmai ismereteink, gyakorlataink és a szakirodalmi vonatkozások áttekintése után kidolgoztunk két tárlatvezetési forgatókönyvet az Interaktív Természetismereti Tudástárba, melyeket a gyakorlatban is megvalósítottunk. A foglalkozás után a csoportokkal fókuszcsoportos interjút készítettünk, arra vonatkozóan, hogy ők, mint fogyatékos személyek hogyan látják a múzeumi akadálymentesítést, vettek-e már részt interaktív tárlaton, hogyan tetszett nekik a mi foglalkozásunk, milyen további javaslatok lennének a még tökéletesebb akadálymentesítés érdekében. Az interjúk, tárlatvezetések és szakirodalom alapján dolgoztunk ki egy segédletet, melyben az egyetemes tervezés eszméje valósul meg, vagyis már a tervezés folyamatában az emberi különbségek mind szociális, mind esélyegyenlőségi szempontok figyelembevételével kerülnek a középpontba.⁴⁵ Ezen dokumentum segítséget nyújthat az intézményeknek tárlataik akadálymentesítésében.

⁴⁵ ÁRPÁSSY 2008: 11.p.

4. Helyzetkép a fogyatékkal élők lehetőségeiről a szegedi múzeumokban

4.1. Akadálymentesítés a szegedi múzeumokban

Kutatásunk szegedi intézményeket kerestünk fel: a Móra Ferenc Múzeumot, az Alsóvárosi Ferences Látogatóközpontot, az Interaktív Természetismereti Tudástárat, és a Regionális Összművészeti Központot (Reök-palotát.) Választásunk azért esett ezekre az intézményekre, mert Szegeden ezekben zajlik múzeumi kultúráközvetítés. Az interjúkat az akadálymentesítésről, a fogyatékkal élő csoportok felé történő nyitásról az intézetek munkatársaival készítettük.

A **Móra Ferenc Múzeum**,⁴⁶ városunk legjelentősebb közgyűjteménye. Története szervesen összefonódik a Somogyi Károly Könyvtár múltjával. Az 1879-es nagyárvíz után ajánlotta fel könyvgyűjteményét a városnak Somogyi Károly esztergomi kanonok. A gyűjtemény gondozásával Reizner János főjegyzőt bízták meg, aki elkezdte a szegedi könyvtár és múzeum megszervezését. A Millenium ünnepségei Szeged életében is jelentős szerepet játszottak. 1895-ben kezdték el a múzeum építését, mely 1896-ra el is készült, de az intézmény csak 1897-ben költözött be az épületbe. Az impozáns épület homlokzatán a felirat – A Közművelődésnek – jelzi a múzeumok egyik legjelentősebb feladatát, a közművelődési funkciót. A múzeum igazgatói között olyan személyiségeket találunk, mint Tömörkény István, vagy a múzeum névadója Móra Ferenc. Az intézmény további alakulása tükrözi más magyarországi múzeumok kialakulásának trendjét, valamint a 20. század történelmi eseményeit.⁴⁷ Ezeket nem kívánjuk részletezni, hiszen dolgozatunknak nem célja az intézmények történetének bemutatása, azonban fontosnak tartjuk, hogy az olvasó közelebb kerüljön hozzá.

Az intézmény közönségkapcsolatok osztályának vezetőjével, Szatmári Csillával készítettünk interjút, mert az ő feladatainak körébe tartozik a kapcsolattartás az intézménybe látogató csoportokkal és a múzeumpedagógiai programok szervezése.

A beszélgetés során kiderült, hogy az intézmény a mozgáskorlátozottak csoportjai felé kezdte el programjainak kiterjesztését. A múzeum teljesen bejárható számukra, az épületben

⁴⁶ <http://www.mfm.u-szeged.hu/>, [2012-11-10.]

⁴⁷ FÁRI – NAGY 2002: 9-59. p.

lift és akadálymentesített mosdó is található. Az intézmény egy Európai Unió pályázat⁴⁸ keretében vásárolt egy hernyótalpas lépcsőjáró szerkezetet, mely segítséget nyújt a mozgáskorlátozott gyerekeknek, hogy megközelíthessék a múzeumpedagógiai foglalkozótermet. A múzeum terveiben szerepel, hogy vásárolnak egy hagyományos kerekesszéket, mivel az újfajta eszközök sokkal nagyobbak, mint elődjeik, így nem férnek be a liftbe. Az intézményhez tartozó Vármúzeumban is folyamatosan zajlik az akadálymentesítés, jelenleg átalakítás alatt van az épületet, hogy a mozgáskorlátozott látogatók is megközelíthessék a kiállítást.

A siket és nagyothallók csoportjai is rendszeresen látogatják az intézményt. Az interjú során kiderült, hogy általában szervezeten, jelnyelvi tolmács segítségével érkeznek az intézménybe. Ha speciális foglalkozást kérnek, a múzeumpedagógusok szívesen foglalkoznak a csoporttal.

A vakokat és gyengénlátókat is fogadják a múzeumban. A szegedi Vakok Intézetéből már több csoport is érkezett az intézmény kiállításaira. A múzeum állandó néprajzi kiállítását is felújította az intézmény a TIOP pályázat keretében. A kiállításba több tapintható tárgy is bekerült, így a vakok és gyengénlátók számára is élvezhető a kiállítás. A program keretén belül az intézmény vásárolt egy Braille nyomtatót is, terveik között szerepel, hogy ezzel az eszközzel számukra is olvashatóvá teszik a kiállítások, tárgyak feliratait. Ezen kívül szeretnék a tárlatok leírását is elkészíteni ezzel a nyomtatóval, hogy a vak és gyengénlátó csoportok minél több információt kapjanak a tárlatokról. Az intézmény az időszaki kiállításaiiban is figyelembe vették ezen csoport speciális igényeit. A „Hazádnak rendületlenül...” című kiállításon például külön interaktív részt alakítottak ki a vakok és gyengénlátók számára. A kardokból, ruhákból reprodukciókat készített a múzeum saját költségén, melyeket a látogatók megfoghattak, felpróbálhattak. A kiállításához külön múzeumpedagógiai foglalkozást is szerveztek, amelyre meghívták a szegedi Vakok Intézetét.

Összességében a múzeum szeretne nyitni a fogyatékkal élők csoportjai felé, folyamatos lépéseket is tesznek a teljes körű akadálymentesítés irányába. Ugyanakkor az interjú során kiderült, hogy ennek legnagyobb akadálya a múzeum gazdasági helyzete.

Az **Alsóvárosi Ferences Látogatóközpont**⁴⁹ egy új színfoltja a szegedi kultúraközvetítésnek, 2012 őszén nyitotta meg kapuit. Petri Mártával a központ vezetőjével

⁴⁸ „Múzeumok iskolabaráti fejlesztése és oktatási-képzési szerepének infrastrukturális fejlesztése” Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program (TIOP) pályázat keretében valósították meg.

⁴⁹ <http://latogatobarat.hu/>, [2012-11-12.]

készítettünk interjút, és meg is tekintettük a kiállítást. A központ pályázati forrásból valósult meg, és mint a legtöbb pályázatnál, nekik is előírás volt az akadálymentesítés. Az alsóvárosi templom és ferences kolostor műemlékvédelmi épület és a központ a kolostor épületében kapott helyet, így felmentést kaptak a teljes akadálymentesítés alól. A fizikai akadálymentesítés megoldott, hiszen van lift, a bejárat vízszintben van, és a kiállítóterek ajtaja és az átjárók, folyosók olyan szélesek, hogy kerekesszékekkel is gond nélkül lehet közlekedni. A központ rendelkezik gyermekfoglalkoztató helyiséggel, amiben van vezető sáv és Braille írásos feliratok, de maga a kiállítás info-kommunikációs szinten nincs akadálymentesítve. Folyamatban van egy olyan makett elkészítése, mely a vakok számára is letapogatható lesz, amely a kolostor épületének átalakulását mutatja majd be. Külön a fogyatékkal élők számára nem kínálnak programokat, és külön szakembert nem alkalmaznak ezen célcsoportok fogadására, de a vakoknak és gyengénlátóknak tudnak speciális tárlatvezetéseket tartani, mint például a kert bemutatása.⁵⁰ A siketek és nagyothallók számára a központban nem alakítottak ki indukciós hurkokat, akadálymentesített honlappal sem rendelkeznek. Az intézmény most adott be egy új pályázatot a kiállítóter bővítésére, és ennek a tervnek a keretében már megvalósulna az info-kommunikációs akadálymentesítés. Az újonnan megnyílt központnak még nincs kialakult kapcsolathálója a fogyatékkal élőket képviselő szervezetekkel, de nyitni szeretnének ezen célcsoportok felé is. Statisztikai adatot kell vezetniük a látogatók számáról, de arra vonatkozóan, hogy a látogatók között volt-e fogyatékkal élő, nincs adat.

Itt meg kell jegyeznünk, hogy a magyarországi múzeumok a fizikai akadálymentesítés szempontjából megfelelnek a törvényi előírásnak, hiszen majdnem mindenhol van lift és rámpa, és ezeket az információkat a múzeumok honlapján is megtaláljuk. Az info-kommunikációs akadálymentesítésről, arról hogy maguk a kiállítóterek akadálymentesítve vannak-e, semmiféle információ nem található a honlapokon, e téren még fejlődniük kell, de persze ehhez elengedhetetlen a pénzügyi háttér, a pályázati forrás is.

Az **Interaktív Természetismereti Tudástár**⁵¹ a DAOP-2008-2.1.1/B-0004 számú pályázatból valósult meg 2009 és 2010. december 31. között, 2011-ben meg nyitotta meg kapuit a látogatók számára. A Tudástár célja, hogy minden látogató számára (korra való tekintet nélkül) természettudományos ismeretekkel szolgáljon az ide érkezőknek. Feladata továbbá, hogy felhívja a figyelmet és felkeltse az érdeklődést a természettudományok iránt. A fő hangsúlyt az iskoláskorúakra helyezik (6–18 éves kor) de bármelyik más korosztály

⁵⁰ www.latogatobarat.hu, [2012-11-12]

⁵¹ <http://tudaskapu.hu/>, [2012-11-12]

képviselőit, érdeklődőit szívesen várják.⁵² A Tudástárban Illés Gáborral, az intézmény referensével készítettünk interjút, az ő feladatai közé tartozik többek között a bejelentkezések koordinálása, a kapcsolattartás és a tárlatvezetések is. A Tudástár fizikai szempontból szintén akadálymentesítve van, lifttel és vezetősávval rendelkezik. Pályázati forrásból valósult meg a Tudástár is, így a pályázat részét képezte az akadálymentesítés, de az infokommunikációs akadálymentesítés nem volt a fő szempontok között. Ennek ellenére, mint a nevében is olvashatjuk, a hangsúly az interaktivitáson van, így lehetőség nyílik bizonyos tárgyak megtapintására, kézbe vételére, kipróbálására, ezáltal a vakok és gyengénlátók számára is élvezhetővé válik a kiállítás. A Tudástár is pályázatokat nyújt be, melyekhez már konkrét intézkedési terveket kell benyújtani, és mérlegelik, hogy mi fontos a múzeum számára. Az info-kommunikációs akadálymentesítés jelenleg nem áll az első helyen, de amint lesz hozzá keret és pályázati forrás, erre is figyelmet fognak fordítani. Az intézménynek nincs tartósan kialakított kapcsolata a fogyatékkal élők érdekvédelmi szervezeteivel, ennek ellenére siket gyerekek iskolai szervezésben szokták látogatni. Itt sem alkalmaznak külön szakembert a fogyatékkal élő csoportok tárlatvezetéséhez, de általában ezek a csoportok szervezeten jönnek, így nagy segítséget nyújtanak a kísérők, akik közvetítik az ismereteket. A Tudástár nem rendelkezik akadálymentesített honlappal. Mivel az intézmény pályázati forrásból valósult meg, kötelező statisztikát vezetnie, de nem találkozunk arra vonatkozó adattal, hogy a látogatók hány százaléka tartozik a fogyatékkal élők csoportjához, csak akkor, ha a bejelentkezés során az kiderült például az iskola nevéből. Mivel a Tudástár idegenforgalmi látványosság, így ingyen nem látogatható, viszont a fogyatékkal élő csoportok számára a legalacsonyabb árat határozzák meg, melynek összege 200 Ft/fő.

A Regionális Összművészeti Központ (Reök-palota)⁵³ Szeged impozáns szecessziós épületében található, melyet Magyar Ede építész tervezett Reök Iván megrendelésére 1907-ben. A központnak nincs állandó kiállítása, körülbelül félévente megújuló időszak kiállításokat rendez. Az intézmény koordinálja a Szegedi Szabadtéri Játékokat, mely már Szeged tradicionális rendezvényei közé sorolható. Kristó Helgát, az intézmény munkatársát személyesen kerestük fel, amikor is elmondta, hogy a múzeum csak fizikailag akadálymentesített, a 2007. évi épületfelújításkor liftet is építettek. Semmilyen fogyatékkal

⁵² www.tudaskapu.hu, [2012-11-04]

⁵³ <http://www.reok.hu/>, [2012-11-12]

élő célcsoport számára nem kínálnak akadálymentesített programokat és nem is terveznek ilyen jellegű tevékenységet, abból adódóan, hogy csak időszaki kiállításokat rendeznek.

Összességében elmondható, hogy a REÖK-öt kivéve mindegyik intézmény nyitni kíván a fogyatékkal élők célcsoportjai felé, szeretnék az info-kommunikációs akadálymentesítést is megvalósítani, a fizikai akadálymentesítésen túl. Ennek érdekében szükség lenne a múzeumok és a fogyatékkal élők szervezetei közötti kapcsolatháló kialakítására, amelyre eddig csak a Móra Múzeumnál tapasztaltunk kezdeményezést.

4.2. Az érem másik oldala: a vak és gyengénlátók és siket és nagyothallók érdekvédelmi szervezeteinek gondolatai a múzeumi akadálymentesítésről

Az intézmények megkeresése és megkérdezése után úgy gondoltuk, hogy a teljes kép kialakításához látnunk kell az érem másik oldalát is, így interjút készítettünk ezen célcsoportok érdekvédelmi szervezeteinek képviselőivel.

A Vakok és Gyengénlátók Csongrád Megyei Egyesület⁵⁴ elnöke, Vaskóné Kiss Éva elmondta, hogy a múzeumokkal kapcsolatban csak pozitív élményeik vannak. Budapesten a Magyar Nemzeti Galériában, a Vám- és Pénzügyőr Múzeumban, a Szépművészeti Múzeumban és a helyi példát is említve a Móra Ferenc Múzeumban is jártak már, mindegyik esetben megfelelő fogadtatásban részesültek, semmilyen negatív diszkrimináció nem érte őket fogyatékoságukból adódóan. A kiállításhoz vagy kaptak audioguide-ot, vagy olyan tárgyakat tartalmazott a kiállítás, amelyeket kézzel letapogathattak, vagy ha ezek nem álltak a rendelkezésükre, akkor egy olyan tárlatvezető tartotta az ismertetőt, aki szemléletes leírásaival élvezhetővé tette számukra a tárlatot. A múzeumokba való eljutást (útiköltséget), mindenki saját maga fizeti, a múzeumlátogatás számukra ingyenes elérhető. Külföldi múzeumban még nem jártak, ennek okát az anyagiakban látják. Múzeumi órákon nem, inkább csak tárlatvezetésekben vesznek részt. Egy-egy látogatás előtt mindig igyekeznek tájékoztatni a múzeumokat a speciális igényeikről. Folyamatos kapcsolatrendszerrel, kapcsolattartással nem rendelkeznek ezekkel az intézményekkel, a feliratkozást követően érkező hírlevelekből értesülnek az aktualitásokról. További ötletet nem fogalmazott meg arra vonatkozóan, hogy hogyan lehetne még inkább elérhetővé tenni számukra a múzeumokat. Ennek okát abban láttuk, hogy mivel még nem jártak az akadálymentesítés magasabb szintjén megvalósító múzeumban (pl.: osztrák, német), nem tapasztalhatták meg az ottani akadálymentesítés színvonalát, így számukra a magyarországi helyzet ideális, amin pedig véleményünk szerint van még mit fejleszteni.

A Siket és Nagyothallók Országos Szövetség (SINOSZ) jelnyelvi tolmácsszolgálatának jelnyelvi tolmácsa, Vörös Krisztina volt a másik interjúalanyunk. A beszélgetés során arra voltunk kíváncsiak, hogy az akadálymentesítő személy hogyan látja ezt a feladatot, milyen előnyei és hátrányai vannak, milyen rendezvényeken szokott jelelni. Az interjú során kiderült, hogy a jelnyelvi tolmácsolás igen nehéz feladat, ugyanakkor élvezetes

⁵⁴ <http://5mp.eu/web.php?a=szegedilattasserultek>, [2012-11-12]

és produktív tevékenység. Kiemelten megemlítette, hogy jelenleg egy nagy projekt a színházi előadások jelnyelvi tolmácsolása. Ezek a programok nagy erőfeszítést igényelnek, hiszen a teljes színházi előadást folyamatosan tolmácsolni kell, testbeszéddel át kell adni az érzéseket, zenei hangzást. Egy előadásra kb. két hónapon át szoktak készülni. A hallássérültek nagyon szeretik az előadásokat, várják azokat. Elmondható tehát, hogy a kultúra más területein elkezdődött már a hallássérültek számára az akadálymentesítés. A múzeumok részéről azonban ez még várat magára.

A Siketek és Nagyothallók Országos Szövetségének (SINOSZ)⁵⁵ Csongrád megyei titkárával, Hangya Dórával is készítettünk interjút. A SINOSZ a siketek és nagyothallók országos szervezete, központja Budapesten található, ezen kívül minden megyében van megyei szervezete, továbbá több helyi szervezete is létezik. A megyei és helyi szervezet munkatársainak feladata olyan programok szervezése, mellyel segítik a siket és nagyothalló egyének életvitelét. Az életvitelt segítő programok körébe tartoznak a múzeumi látogatások is.

Az interjú során kiderült, hogy a siketek és nagyothallók szeretnek múzeumba járni, nemcsak szervezeten, hanem egyénileg is látogatják az intézményeket, ugyanakkor az interjúalany elmondta, hogy egy kiállítás akkor teljes mértékben akadálymentesített, ha jelnyelvi tolmács közvetíti számukra az ismereteket. Fontos, hogy jelnyelvi tolmács adja át nekik az információkat, hiszen nekik a jelnyelv az anyanyelvük. Több olyan siket és nagyothalló személy van, aki nem megfelelő szinten tudja elolvasni az információkat, vagy nem megfelelő módon dekódolja azokat. Ha a szövetség által szervezett múzeumlátogatásra kerül sor, mindig a területileg illetékes jeltolmács szolgálattól kérnek jelnyelvi tolmácsot. Az interjú során kiderült, hogy a múzeumlátogatás előtt mindig felkeresik a múzeumokat, jelzik, hogy hallássérült csoport jelnyelvi tolmáccsal érkezik az intézménybe, illetve a belépő árakról is tájékozódni szokott az interjúalany. A múzeumlátogatásokat pályázati forrásból finanszírozza a szervezet.

Az interjúalany elmondta, hogy a siket és nagyothalló csoportok nem szoktak "panaszkodni" a múzeumokra, meg vannak elégedve a múzeumi kínálattal, inkább csak a múzeumlátogatások pozitív aspektusait szokták kiemelni. Ugyanakkor az interjú során elhangzott, hogy amíg nem tudnak arról, hogy többet is adhatna számukra egy múzeumlátogatás, nem lesz hiányérzetük. Ugyanúgy érvényesült ez a színházlátogatásoknál is, hiszen amíg nem tudták, hogy van ilyen lehetőség, nem alakult ki bennük hiányérzet. Miután megtapasztalták az élményt, kialakult bennük a szükséglet a számukra is

⁵⁵ <http://sinosz.hu/?q=tagszervezet/sinosz-helyi-szervezete-szeged>, [2012-11-12]

maradéktalanul élveztető színházlátogatások iránt. Az interjúalany elmondta, hogy ez a tendencia a múzeumokkal szemben is érvényesülhet.

Az interjúalany javaslatai alapján fontos lenne a múzeumokban az indukciós hurok alkalmazása. A teljes körű akadálymentesítés érdekében szükség lenne arra, hogy a múzeumok felvegyék a kapcsolatot az érdekvédelmi szervezetekkel, együtt alakítsák ki velük programjaikat, továbbá a múzeumok ismerjék meg a jelnyelvi tolmácsszolgálatot.

5. Esettanulmány a fogyatékos célcsoport számára szervezett tárlatvezetéseinkről

5.1. A vakok és gyengénlátók projektje

2012. november 8-án került sor az Interaktív Természetismereti Tudástárban a vakok és gyengénlátók számára a tárlatvezetésre. A 7 főből álló csoport a Vakok és Gyengénlátók Csongrád Megyei Egyesületének tagjai, vezetőjük Vaskóné Kiss Éva volt. A tárlatvezetésen résztvevők látása különböző mértékben sérült. A programról (melyhez tárlatvezetési forgatókönyvet készítettünk, ld. 1. számú melléklet) fénykép és videofelvétel készült (ld. 8. számú melléklet), és a vezetés után visszajelzéseket kértünk a résztvevőktől. A csoport megérkezése után a folyosón vezettük végig őket, ahol megtapintották a falon lévő vaddisznóbőrt, elefántfarkat és az óriáscsigát. (ld. 1. számú kép)

1. számú kép

Forrás: tárlatvezetésen készült saját kép

Már itt érezhető volt rajtuk az izgatottság, hogy mi mindent fognak még érzékelni. A foglalkoztató teremben egy olyan asztal köré ültettük le őket, ahol már előzetesen ki voltak készítve azok a tárgyak, melyekről a későbbiek szó esett. A foglalkozást egy általános bevezetővel kezdtük, meséltünk a Tudástár történetéről, a II. világháborús sérelmekről, részéről (kiemelve a biológia tárat), és a gyűjteményekről. A tárlatvezetést a rendszertannak megfelelően építettük fel, így az egysejtűektől jutottunk el az emlősökig, mindegyik osztályból kiemeltünk egy-két képviselőt, és azokról információkat mondtunk el, miközben a résztvevők azokat megtapintották. Az egysejtűeknél Szent László pénzének történetét meséltük el, meglepődöttséget váltott ki a résztvevőkből, hogy az, amit a kezükben fogtak, egy állat volt. Továbbhaladva a szivacsok kerültek "terítékre", itt a mosdószivacs és a Neptun-serleg körbe adása után összegeztük, hogy milyen érezhető különbség van abban, hogy az egyiknek nincsenek, míg a másiknak vannak váztagjai. A csalánozókhöz érve a korallok kerültek bemutatásra, itt már kérdéseket is kaptunk a résztvevők felől, és ettől a résztől kezdve folyamatosan hozzászóltak a vezetéshez és visszajelzéseket kértek, hogy valóban jól tudják-e, tényleg így van-e. Ez pozitív visszajelzés volt számunkra, hogy valóban érdekli őket az, amit hallanak tőlünk, és figyelnek ránk. A gombakorallnál kaptak egy gombamodellt is, és

megkérdeztük, hogy vajon miért is kaphatta ezt a nevet a korall. Áttérve a tuskésbőrűekre tengericsillagokat tapintottak meg a csoport tagjai, majd csigák és kagylók gipszmásolatait adták kézről kézre. A szárazhalakhoz érve egyre nagyobb tárgyakat kaptak a kezükbe, ezeket a tárgyakat jobban meg tudták vizsgálni, a fűrészhal orrát nem csak kicsi, hanem nagyobb méretben is megismerhették, és ki kellett találniuk, hogy az eléjük rakott bőr (cáprobőr), melyik halé lehet. A felfúvódott gömbhal érdekes reakciókat hozott a csoport egyik tagja meg sem tapintotta igazán, mert túl szúrósnak találta. (ld. 2. számú kép)

2. számú kép

Forrás: tárlatvezetésen készült saját kép

A lepényhal érdekességére, hogy is él a vízben, a résztvevőknek kellett rájönniük, de ez nem jelentett számukra nagy akadályt. A hullóknél a Rákosi vipera keltette fel jobban az érdeklődést, hogyan változott az évek során az elnevezése.

A madaraknál külön figyelmet fordítottunk a hallással való érzékelhetőségre, ezért a madarak ismertetése és megtapintása előtt a hangjukat játszottuk le a hallgatóságnak. A csoportban az egyik fiatalember külön örült az ennek a feladatnak, ő maga is gyűjti az állathangokat, és örült, hogy milyen tiszta hangokat hall, és el is kérte a felvételeket. A hangok közül többen egyből felismerték a fekete rigó hangját, sokat szokták hallani a városban is. A kuvik „halál madara” jelzőjét is ismerték, de a hozzá tartozó történetet nem, és külön örültek, hogy most már ezt is megtudták. A vaddisznó- és a rókahang meghallgatása során derült ki, hogy az egyik csoporttag felnőtt korában veszítette el a látását, mert megjegyezte, hogy fiatal korában még ő is lőtt vaddisznót. Azokat az állatokat, amelyeket túl bonyodalmas lett volna körbeadni, azokat a terem másik két asztalára helyeztük, és egy körséta keretében azokat is megtapintotta a csoport. (ld. 3. számú kép)

3. számú kép

Forrás: tárlatvezetésen készült saját kép

Miután egy kicsit megmozgattuk őket a vezetés lezárásaként, még kaptak különböző csontokat és ki kellett találniuk vajon melyik állaté lehet, a legnagyobb tanakodást az elefánt fog és a delfin állkapocs okozta. Annak érdekében, hogy „használják az orrukat” is, kis tasakokat kaptak, melyekbe előzetesen egy-egy jellegzetes illatú növényt rejtettünk (cickafarkfű, zsálya, levendula, menta, petrezselyem, tárkony, citromfű), és mindenkinek ki kellett találnia, hogy mit rejt a saját kis tasakja, és plusz pontot jelentett, ha azt is meg tudták mondani, mire szoktuk használni.

A tárlatvezetés után egy kerekasztal beszélgetés keretében még feltettünk néhány kérdést a résztvevőknek a programmal kapcsolatban. Összességében úgy tapasztaltuk és az ő elmondásaik alapján erről visszajelzést is kaptunk, hogy nagyon élvezték a tárlatvezetést, szívesen jönnének máskor is. Eddig még nem jártak itt, és elmondásuk szerint nem is tudták, hogy létezik ez az intézmény.

5.2. A siketek és nagyothallók projektje

2012. november 14-én tartottuk a siket és nagyothalló csoportnak tárlatvezetésünket az Interaktív Természetismereti Tudástárban. A csoport megszervezéséhez a SINOSZ Csongrád megyei szervezetének segítségét kértük. A tárlatra 8 siket és nagyothalló személy érkezett, volt, akinek annyira felkeltette a figyelmét a program, hogy Kecskemétről jött el Szegedre. A tárlatvezetés során jelnyelvi tolmács, Vörös Krisztina volt a segítségünkre, hogy kommunikálni tudjunk a résztvevőkkel. (ld. 4. számú kép)

4. számú kép

Forrás: tárlatvezetésen készült saját kép

A foglalkozásról, melyhez szintén tárlatvezetési forgatókönyvet készítettünk (ld. 2. számú melléklet) fénykép és videofelvétel készült (ld. 8. számú melléklet), továbbá a vezetés végén arról beszélgettünk a csoporttal, hogy hogyan érezték magukat, milyen további javaslataik lennének a teljes körű akadálymentesítés megvalósítása érdekében.

A csoport megérkezése után bekísértük őket a foglalkoztató terembe, ahová már előre kikészítettük a bemutatásra kerülő tárgyakat. Elsőként számukra is röviden a Tudástár történetét ismertettük, csupán az érdekességeket kiragadva múltjából. A biológiai tár egyes

darabjait rendszertani szempontból mutattuk be. Mindegyik tárgyról elhangzottak az információk, utána körbeadtuk, hogy megtapinthatassák, megszagolhassák azokat. Az egysejtűek közül a Szent László pénzét emeltük ki, amelyhez kapcsolódó legendát is elmeséltük. A szivacsok közül a fürdőszivacsot és Neptun serlegét mutattuk be. Nagyon tetszett a csoportnak és csodálkozással „hallgatták”, hogy akár 60 liter vizet is magába szívhat. Ezután a gombakorall következett, mely mellett egy mérges galócát is megmutattunk a csoportnak, hogy szemléltessük nekik, hogy miért is a gombáról kapta a nevét egy korall.

Ezt követte a csigák, kagylók és tengericsillag bemutatása. Ezen a ponton gipszmásolatokat is a csoport kezébe adtunk, hogy érzékelhessék milyen változatosak is ezek az élőlények. Ezután a halakat mutattuk meg, kiemelve a fűrészhalat, cápákat és lepényhalat. (ld. 5. számú kép) Nagyon érdekesnek találták a lepényhalat, hogy milyen változtatásokat is végez a természet egy faj fennmaradása érdekében.

5. számú kép

Forrás: tárlatvezetésen készült saját kép

Ezt követte a hüllők bemutatása, ahol egy kaméleont mutattunk meg a csoportnak, majd elosztattuk azt a tévhitet, hogy a teknősök ki tudnak bújni a páncéljukból, továbbá a Rákosi viperáról készült gipszmásolatokat is körbeadtunk. A madarak közül a sárgarigót, fekete rigót, macskabaglyot és kuvikot tapinthaták meg. Az emlősök közül a rókát és borjúfókát emeltük ki.

A rövid „frontális” előadás után két csoportra osztottuk a résztvevőket. Előre berendeztünk egy-egy asztalt, melyet körbe tudtak állni a csoportok. Az egyik asztalra egy „varázsdobozt” helyeztünk el, melyben 5 tárgyat rejtettünk el (marhacsigolya, ujjas csiga, kürtcsiga, toboz, rákolló), amelyeket tapintás útján kellett kitalálniuk a csoportnak, mit is rejthet a doboz. A másik asztalon kis zacskókban herbáriumokat (cickafarkfű, zsálya, levendula, menta, petrezselyem, tárkony, citromfű) helyeztünk el, melyeket szaglás útján kellett kitalálniuk.

6. számú kép

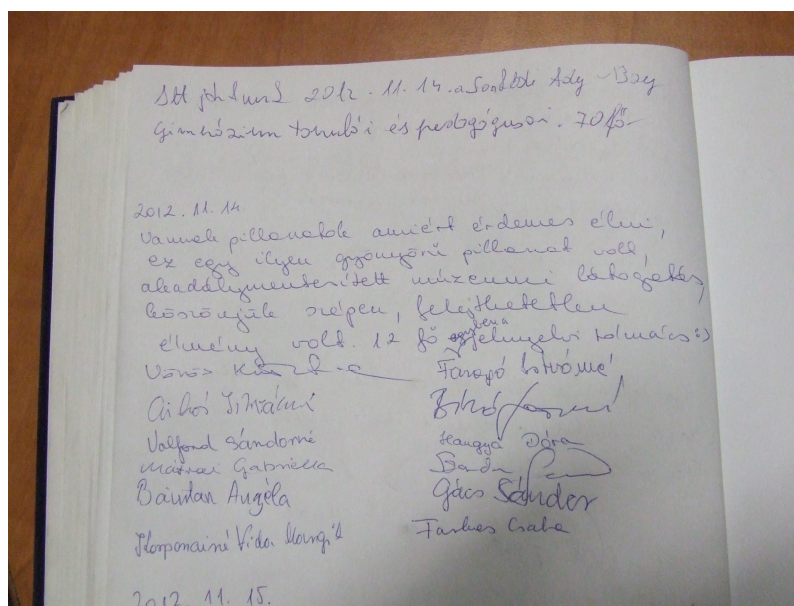
Forrás: tárlatvezetésen készült saját kép

Ezeket a feladatokat élvezettel, vidáman oldották meg a csoportok. Nagyon érdekes volt számunkra figyelni a kommunikációjukat, hogyan is oldanak meg egy csoportmunkát siket és nagyothalló emberek. (ld. 6. számú kép)

Összességében elmondható, hogy egy nagyon vidám, érdeklődő és nyitott csoportnak tarthattunk foglalkozást. A vezetést 45 percesre terveztük, de az általunk elgondolt foglalkozás túlhaladta ezt az időintervallumot, így nem is tudtuk bemutatni az összes előkészített tárgyat. Fontos tapasztalat ez számunkra, hiszen most először tartottunk speciális szükségletekkel rendelkező csoportnak tárlatvezetést.

A fókuszcsoportos interjú során kiderült, hogy még nem vettek részt ehhez hasonló interaktív tárlatvezetésen és a Tudástárban sem jártak még ezelőtt. A foglalkozásunk nagyon tetszett a csoportnak, kiváltképp a játékos feladatok. Felajánlottuk a csapatnak, hogy nézzenek még körbe a Tudástárban, de ezt elutasították, kérték, hogy legközelebb is interaktív foglalkozás keretében mutassuk be nekik a múzeumot, mert több ehhez hasonló tárlaton szeretnének részt venni. Javaslatuk csak annyi volt, hogy még több játékos feladatot találjunk ki számukra.

A fejezet végét a csoport vendégkönyvbe írt bejegyzésével záránk, ami mutatja milyen fontos is a múzeumok akadálymentesítése a siket és nagyothallók részére, „Vannak pillanatok, amiért érdemes élni, ez egy ilyen gyönyörű pillanat volt, akadálymentesített múzeumi látogatás, köszönjük szépen, felejthetetlen élmény volt.”(ld. 7. számú kép)

7. számú kép

Forrás: a Tudástár vendégkönyvi bejegyzéséről készített saját kép

5.3. Látogatás a szolnoki Damjanich János Múzeumba

2012. december 3-án ellátogattunk a szolnoki Damjanich János Múzeumba,⁵⁶ ahol előzetes egyeztetés alapján Bodolai Mária múzeumi munkatárs segítőkészségének köszönhetően részt vehettünk egy vakok és gyengénlátók számára szervezett rendhagyó múzeumi órán. A foglalkozás a történeti kiállításhoz kapcsolódott, ahol Bagi Gábor történész mesélt Szolnok polgárosodásáról, történetéről és Bodolai Mária segített a tárgyak körbeadásában, megtapintásában. (ld. 8. számú kép)

A kiállítótérben egy trafik, és három szobabelső van kialakítva. A kiállítást három alkalom alatt dolgozzák fel, ahol a gyűjtemény többi része kerül bemutatásra. Mi az első alkalmon vehettünk részt, melyen a szobabelsőkről, bútorokról még nem esett szó.

8. számú kép

Forrás: múzeumi foglalkozáson készített saját kép

A foglalkozás során megtapinthatunk egy patikai kisszekrényt, kávédarálót, kézzel hajtható ceruzahegyezőt, kulcsot, lakatot, dombornyomásos esküvői meghívót és egy tölgyfaleveles díszítést is. (ld. 9. számú kép)

Ezen múzeumi órákra nagyon szeretnek járni, főleg az idősebb korosztály képviselteti magát. Elhivatottságukat az is jelzi, hogy van, aki még Szolnok mellőli faluból is eljön a foglalkozás kedvéért.

9. számú kép

Forrás: múzeumi foglalkozáson készített saját kép

Bodolai Mária 3 éve szervez ilyen típusú múzeumi órákat sikert és nagyothalló, illetve vak és gyengénlátó csoportoknak, havonta 1 alkalommal „ülnek” össze, ez évente 7–8 alkalmat jelent, mert december közepétől január közepéig a múzeum zárva tart.

⁵⁶ <http://www.djm.hu/damjanich-janos-muzeum.html>, [2013-01-07]

A foglalkozás után Bodolai Máriával beszélgettünk. A beszélgetés során kiderült, hogy 2006 őszén a könyvtár pályázatot nyert infokommunikációs akadálymentesítésre, melynek keretén belül jelnyelvi tolmácsstanfolyamot indítottak, melyet Bodolai Mária is sikeresen elvégezett. Ennek köszönhetően a Pákh-féle Munkácsy gyűjteményt 30 fős siket és nagyothalló csoportnak is bemutathatta a szolnoki múzeumban. Továbbá megszervezett egy akadálymentes programot is, melynek szervezési fázisa októbertől márciusig tartott. Áprilisban a látássérülteknek a fazekasságot mutatta be, majd a siket és nagyothallók a képtárat csodálhatták meg. Bodolai Mária kiemelte, hogy nagyon fontos ezeknél a csoportoknál az élményszerűség és a múzeumi kísérő, illetve a múzeumpedagógus kettős szereppel bír, nem csak pedagógus, de moderátor is egyben. A siket és nagyothalló csoportokkal való kapcsolatfelvételt a Híd jeltolmács egyesület és a SINOSZ, míg a vak és gyengénlátó csoportokkal a Látássérültek Megyei Szövetsége és a Fehérbot Alapítvány segítette.

Összességében úgy tapasztaltuk, hogy ez egy nagyon jó kezdeményezés, mely Bodolai Mária erőfeszítéseinek köszönhetően már évek óta működik, de sajnos itt is megjelenik a pénzhiány, hiszen nem tudnak havonta több alkalmat megszervezni. Mária azt is megemlítette, hogy szükség lenne, egy-egy ilyen foglalkozás előtt a kollégák „továbbképzésére” is, hiszen ők nem feltétlenül ismerik ezen csoportok speciális igényeit, nem tudják, hogy hogyan is kezeljék őket első alkalommal.

5.4. Tervezési segédlet

Dolgozatunk fő célja, hogy kidolgozzunk egy komplex tervezési segédletet, mely alapján a szegedi múzeumok fejleszthetnék az akadálymentesítést az általunk vizsgált két csoport számára. A dokumentumban elsősorban az info-kommunikációs akadálymentesítést emeljük ki, hiszen az intézményekbe való bejutás (fizikai akadálymentesítés) megoldott.

Az első lépés mindenképpen az kellene, hogy legyen, hogy a múzeumok és a fogyatékkal élők csoportjai felvegyék a kapcsolatot, közösen a célcsoport tagjainak javaslatait figyelembe véve alakítsák ki tárlataikat, foglalkozásaikat az intézmények. A múzeum terének kialakítása, átalakítása során mindenképp ügyelni kell arra, hogy a csoportok számára különböző módon kell információkat elhelyezni a tájékozódás érdekében. A vakok és gyengénlátók számára a legfontosabb a vezetősáv, ami irányítja őket a múzeumban és a kiállítóterben egyaránt. Ennek lényege, hogy a sáv felülete más textúrájú legyen, ami lábbal is érzékelhető. A sávnak jeleznie kell a látogató számára, ha egy tárgyhoz érkezett. Már a kiállítási térbe való belépés előtt fel kell hívni a figyelmet, arra, hogy a kiállításban vannak olyan tárgyak, amelyeket megtapinthat. Ezeknél a tárgyaknál külön jelölést kell alkalmazni.⁵⁷

A gyengénlátók számára az információkat nagyobb betűmérettel, kontrasztos színek használatával kell kiírni, továbbá fontos lenne a múzeumok honlapjainak akadálymentesítése is. Az akadálymentesített felületen fekete háttéren sárga betűkkel, nagyobb betűméretben a legfontosabb információknak kellene megjelenni. Érdemes lenne egy felolvasó programmal is ellátni a weboldalt. A vakok számára feliratokat Braille írással is közzé kell tenni a múzeumban és a kiállítóterben.⁵⁸ Ha a tárlatban számítógépek vannak elhelyezve, akkor azokra is telepíteni kell egy felolvasó programot. Annak ellenére, hogy a siketek és nagyothallók tudnak olvasni, ügyelni kell az információk pontosságára, stílusára, egyszerűségére, érthetőségére, hiszen mint már kifejtettük, nem biztos, hogy megfelelő módon dekódolják azokat. A hatékony megvalósítás érdekében javasoljuk, hogy az intézmény vegye fel a kapcsolatot olyan szakemberrel (pl.: jelnyelvi tolmáccsal), aki ellenőrizni tudja a feliratok érthetőségét.⁵⁹ Fontosnak tartjuk, hogy a múzeum egyik állandó munkatársa elsajátítsa a jelnyelvet. Ez nagy segítség lenne, mind múzeum, mind a siket és nagyothalló

⁵⁷ ÁRPÁSSY 2008: 15-19.p.

⁵⁸ HENGER 2010: 7.p.

⁵⁹ HENGER 2010: 13.p.

csoportok számára a kapcsolatfelvétel és a kommunikáció szempontjából.⁶⁰ Ezen kompetencia birtokában lehetőség nyílna az intézmények számára saját jelnyelvi tárlatvezetési videókat is forgatni kiállításokról, melyeket a tárlatban elhelyezhetnek, ezzel is elősegítve az információhoz jutást.

A siketek és nagyothallók számára indukciós hurkot kell elhelyezni a kiállítótér több pontjában, ezeket jelölni kell, hogy hol helyezkednek el és már az információs pultnál fel kell hívni rá a figyelmet. A csoport számára akkor teljeskörűen akadálymentesített egy tárlat, ha jelnyelvi tolmács közvetíti számukra az információkat. Ennek megvalósulása érdekében a múzeumnak szükséges felvenni a kapcsolatot a jelnyelvi tolmácsszolgálattal, vagy ahogyan már fentebb említettük egy munkatársnak szükséges lenne a jelnyelv elsajátítása. A biztonság érdekében a vészjelző berendezések, mint például a tűzjelző fényjelzést is kell, hogy adjon, ezzel figyelmeztetve a siket és nagyothallókat a veszélyre.⁶¹

Kutatásunk eredményei alapján a szegedi múzeumok repertoárából hiányzik a vizsgált csoportok számára a múzeumi állandó foglalkozások kínálata. Ezen múzeumi órák során mind a múzeumpedagógia, mind a múzeumandragógia módszertanát alkalmazni kell. A foglalkozásokat olyan múzeumi szakembernek kell tartani, aki rendelkezik azon kompetenciákkal, melyek szükségesek ahhoz, hogy sikeresen tudjanak együtt dolgozni. Az interaktivitásra és az élményszerűségekre kell helyezni a hangsúlyt. Fontos, hogy ezen célcsoportoknak olyan játékos feladatokat adjunk, melyek során a meglévő érzékszervekre építünk, így például a vak és gyengénlátó csoportoknál a hallás, szaglás, tapintás, a siket és nagyothalló csoportoknál a látás, szaglás, tapintás és a jelnyelvi kommunikáció.

Ebben a fejezetben csak néhány fontos mozzanatot emeltünk ki a teljeskörű akadálymentesítés tárgyköréből. A tételeken felsorolt dokumentum a mellékletben található. (ld. 6. és 7. számú melléklet)

⁶⁰ HENGER 2010: 7.p.

⁶¹ ÁRPÁSSY 2008: 15-19.p.

Összegzés

A dolgozat során rávilágítottunk arra, hogy a fizikai akadálymentesítés megvalósult, viszont az info-kommunikációs akadálymentesítés kevésbé vagy egyáltalán nincs jelen a szegedi múzeumokban, ugyanakkor fontos kiemelni, hogy ennek megvalósítása érdekében az intézményeknek pályázati forrásokra van szükségük. Egy ilyen lehetőséget kínált a „Kulturális intézmények a tanórán kívüli nevelési feladatok ellátásában” című pályázat.⁶²

Kutatásunk során bebizonyosodott, hogy a fogyatékkal élő csoportok részéről van igény, múzeumi oldalról pedig megfogalmazódott a szándék a gyűjtemények akadálymentesítésére, a kulturális kínálat szélesítésére. Bízunk abban, hogy a dolgozatban megfogalmazott célok a jövőben megvalósulnak, kialakul az a kapcsolatháló, amely ahhoz szükséges, hogy a közgyűjtemények, valóban a köz gyűjteményei legyenek, mindenki egyenlő eséllyel férhessen hozzájuk. Reméljük tervezési segédletünk hasznosnak bizonyul a szegedi intézmények számára és a későbbiekben már teljes körűen akadálymentesített kiállításokról is beszámolhatunk.

Mindkét csoport visszajelzése alapján igény lenne további interaktív tárlatvezetésekre, ezért szeretnénk az Interaktív Természetismereti Tudástárban egy programsorozatot megvalósítani, mely az intézmény többi részét is a fogyatékkal élők elé tárná. Fontos és hasznosítható tapasztalatokat szereztünk a szolnoki Damjanich János Múzeumban tett látogatásunk során.

A szegedi múzeumok teljeskörű akadálymentesítésének fejlesztésével közelebb kerülhetnénk ahhoz az elvhez, amely kimondja: „Minden személynek joga van a közösség kulturális életében való szabad részvételhez, a művészetek élvezéséhez, valamint a tudomány haladásában és az abból származó jótéteményekben való részvételhez.”⁶³

⁶² <http://www.nfu.hu/doc/3424>, [2012-11-10]

⁶³ Egyetemes Emberi Jogok Nyilatkozata (1948) 27. cikk

http://www.unesco.hu/site/documents/emberi_jogok_egyetemes_nyilatkozata.pdf, [2012-12-30]

Mellékletek

1. számú melléklet

Tárlatvezetési forgatókönyv a vak és gyengénlátó csoport számára

1. Tárlatvezetés célcsoportja:

- vakok és gyengénlátók

2. Tárlatvezetés célja:

- A tárlatvezetés célja, hogy a csoport megismerje az Interaktív Természeti Tudástárát, elsősorban a biológiai részét. A vezetés során a csoport interaktív feladatok keretében dolgozza fel az információkat. A feladatok fejlesztik a csoport tapintó és szagló érzékszerveit. A vezetésben jelnyelvi tolmács segíti a kommunikációt.

3. Tárlatvezetés helyszíne, helyszín megközelíthetősége:

- Interaktív Természetismereti Tudástár, 6725 Szeged Boldogasszony sgt.6. A helyszín az udvarban található lifttel könnyen elérhető. (3. emelet)
- 1-es, 2-es villamossal, 8-as trolibusszal, 10-es, 20-as, 20A-s, 36-os, 36H-s, 36Y-os, 74-es, 74Y-os buszokkal

4. Tárlatvezetés időpontja, időtartama:

- 2012. november 8. 16:00
- 45 perces tárlatvezetés, utána a résztvevőkkel fókuszcsoportos interjú

5. Tárlatvezetés menete a speciális igényeket figyelembe véve: előtérbe helyezve a tapintással, hallással és szaglással érzékelhetőséget

1. séta a folyosón, ott a vaddisznóbőr és az elefántfarok, óriáscsiga megtapintása
2. elhelyezkedés a foglalkoztató teremben
3. Tudástár rövid bemutatása, történeti rész, termék leírása- a biológiai tár kiemelésével:
A Tudástár ötlete 2007-ben született meg, pályázati forrásból valósult meg, a munkálatok 2009-2010 végéig tartottak, kapuit 2011-ben nyitotta meg. A cél egy kiállító tér és vonzó természettudományos programok létrehozása volt. A II. világháború mély sebek okozott a gyűjteményben, az iskola épületében német, majd szovjet hadikórház működött, a katonák a szertári anyagokat kidobálták az ablakon (1878-asas párizsi világkiállítás díjnyertes

szemléltetőeszközeit is), a folyadékos készítményekről leöntötték az alkoholt és más célra hasznosították. Ezeket a károkat a munkatársak kemény munkával állították helyre.⁶⁴

A Tudástár a következő témaköröket foglalja magába: biológia, technika, fizika, számítástechnika, informatika, kémia, mezőgazdaság, földrajz+könyvtár

A tárlatvezetés középpontjában a Biológia Tár áll:

2000-ben a gyűjtemény jelentős részét védetté és a Kulturális Örökség részévé nyilvánították, melynek zömét az állattani gyűjtemény teszi ki.

A Biológia Tár gyűjteményei: herbárium, állattani gyűjtemény, könyvtár, mikroszkópi metszetek gyűjteménye, faliképek és oktatási táblák, tanszer és szemléltető eszközök gyűjteménye. A tárlatvezetés során az állattani gyűjteményt emeltük ki.

Beretzk Péter MÁV főorvos megfigyelte a szegedi Fehér-tó madárfajait, gyűjteményéből 75 madárpreparátum a Tudástárban is megtalálható.⁶⁵

4. A Tudástárban található tárgyakkal játékos feladatok: rendszertani szempontból felépített tárlatvezetés: az információk a tárgyak megtapintása közben hangzanak el

- **egysejtűek:** Szent László pénzének legendája: a besenyők üldözték Szent Lászlót, kérte az Istent, hogy segítse meg, aranyat szórt a besenyők elé, akik megálltak azokat összeszedni, de amint a kezükben fogták az arany kővé vált
- **szivacsok:** szűrőfunkciót látnak el, álszövetes állatok, ez azt jelenti, hogy nincsenek valódi szöveteik, úgy mint nekünk embereknek, szilárdító elemük a váztű, mely úgy néz ki mint egy gombostű

Fürdőszivacs: nem képez kovatűket, szivacsrostokat képez, tisztálkodásra, szövetek és vázák festésére használták az emberek, elterjedt foglalkozás volt a szivacsshalászat de ma már visszaszorult ez a foglalkozás a műanyag szivacsok elterjedésével

Neptun serleg: legnagyobb termetű szivacs faj, nevét nyeléről és kehelyszerű formájáról kapta, akár 60 liter vizet képes elnyelni

- **csalánozók:** csalánról kapták nevüket, nem kellemes ha hozzájuk érünk, csalánsejtek vannak rajtuk, így ha hozzájuk érünk csípő, égő érzést érzünk,, úgy mint a csalánnál

Korallpolipok: vázat építenek maguk köré, érzékenyek a környezeti változásokra, nagyon jó indikátorok, csak sós, meleg vízben élnek

⁶⁴ VISKOLCZ – VISKOLCZ: 2010 5-7.p.

⁶⁵ ILOSVAY 2010: 18-41.p.

Gombakorall: váza felfordított, kalapos gombára emlékeztet, itt kaptak a látogatók egy gombamodellt is hogy össze tudják hasonlítani

- **tüskésbőrűek:**

Tengericsillag: vissza tudja növeszti a karját, nagyon változatos formában léteznek, itt kapnak a résztvevők egy nagy, illetve egy kicsi tengericsillagot is, és egy tengerfenék gipszmásolatot, melyen szintén van tengericsillag és még csigákat és kagylókat is találhatók rajta.

- **csigák, kagylók:** igen sokszínű formában léteznek, gipszmásolatokat kap a csoport

- **szárazhalak:** cápa és a fűrészhal a porcos halak közé tartoznak, nincsenek csontjaik, a lepényhal és a gömbhal a csontos halak közép

Fűrészhal: lapos test, hosszú lapátorral (fűrész, bőrfogak), orra egyfajta elektromos szerv, radarként működik, tulajdonképpen ezzel lát, és ennek segítségével vadászik orrával felzavarja a tengerfenéket

Cápaőr: pikkelyeken kis fogak találhatók, csiszolópapírként és késélezésre is használták, cápaállkapocs megtapintása

Gömbhal: a tüskék nyugalmi helyzetben a testhez simulnak, ha megijed felszívja magát, belső szervei és tüskéi mérgezőek

Lepényhal: tengerfenéken él, vándorol a szeme, ivadék korában még mindkét oldalán van szem, ez később megváltozik, kérdés? Vajon hogy áll a hal?

- **hüllők:**

Kaméleon: ez az egyetlen állat, aki különböző irányba tudja mozgatni a szemét, olyan hosszú a nyelve, mint maga az állat

Kígyó: Rákosi vipera: gipsz másolatok megtapintása; Magyarországon fokozottan védett, Rákos mezejéről kapta a nevét, de Rákosi Mátyás miatt parlagi viperára átnevezték, a 90-es évek után visszakapta az eredeti nevét

- **madarak:** hangok meghallgatása és a kitömött állatok megtapintása

Sárgarigó: rigó, amely neve ellenére nem rigó, a málinkófélékhez tartozik, afrikai madarak hazai képviselője, elvonul,

Dalokban, népdalokban szereplő rigó az általában a sárgarigó.

Fekete rigó: kora hajnalban az első madár, a városban élők nem vonulnak el, a talajon gyűjtik a táplálékot

Kakukk: Miért hívhatják így? 1 fészekbe 1 tojást rak, általában olyan fészekbe rakja a tojásait, amiben ő is kikelt, csak ő eszi meg a szőrös hernyókat

Macskabagoly: szemeiről kapta a nevét, nagy szemei vannak, hallására támaszkodik, akár a 10-15 cm-es hó alatt is meghallja a pockot, ha megkopasztanánk akkora lenne, mint egy gerle

Kuvik: a baglyok közül ez a faj ragaszkodik legjobban az emberhez, halálmadárnak nevezték: csak ott éget petróleumlámpa ahol súlyosan beteg ember feküdt, a fény odavonzotta a rovarokat és lepkéket, néha elkiáltotta magát és ha azon az éjszakán meghalt az illető, rá mondták a madárra, hogy a halál hírnöke, a görög kultúrában Athéné szent madara volt

Búbos banka (latin neve: Upapa Upapa) Vajon miért kaphatta ezt a nevet?: védekezéskor lepiszkítja az embert

Bíbic: vizes helyeken él, nagyon védelmezi a területét, főleg költési időszakban

- **emlősök:** hangok meghallgatása, és a kitömött állatok megtapintása

Róka: nagyon sok van belőle, tiszta állat, ha már nagyon sok a bolha a vackában elhagyja azt, a földet elhordja a vacca elől

Vaddisznó:

- **Krokodil:** hasából veszik a bőrárukhoz a bőrt, a víz alatt is lát, átlátszó hártya, erős záróizma van, halálforgás
- **Rozsomák:** a legagresszívabb állat
- **Borjúfóka:** vízhatlan szőr, alatta 5-10 centis zsírréteg, fül és orrnyílását elzárhatja
 - Csontok megtapintása és kitalálni, hogy milyen állat lehet? elefántfog, mamutfog, nagymacska koponya, delfin álkapocs
- **”Drogok”/herbáriumok⁶⁶:** kis tasakokban különböző növények, a résztvevőknek ki kell találni, hogy melyik növény van náluk az illat alapján, és mire használhatjuk őket?

1. cickafarkfű : étvágytalanság, gyomor és bél-és epebántalmakra, visszértágulás ellen, húgyutak betegségei esetén alkalmazható. Segíti az emésztést, a sebgyógyulást, jó vérzéscsillapító orrvérzés esetén és alkalmazható menstruációs zavarok ellen is.

Ezen kívül jó még fejfájásra, depresszió és levertség kezelésére is.

2. zsály: gyulladás és izzadáscsökkentő hatású, légzőszervi megbetegedésekre is kiválóan alkalmazható.

3. levendula: Teája idegnyugtató, görcsoldó hatású, de ismert fejfájás-csillapító, fertőtlenítő hatása is. A levendulavirágokat gyakran alkalmazzák nyugtalanság,

⁶⁶ CLEVELY 2010: 72-111. p.

alvászavarok, idegi alapú gyomor- és bélbántalmak kezelésére. Kiváló gyógyír reumás fájdalmak, illóolaját előszeretettel hasznosítja az illatszeripar is.

4. menta: teája jó megfázás, influenza, emésztési zavarok, fejfájás, izom- és ízületi fájdalmak ellen, ezen kívül kiváló frissítő is.

5. petrezselyem: vizelethajtó és étvágyjavító hatású, a vesekő és a vesehomok kialakulásának megelőzésére is javasolják fogyasztását.

6. tárkony: elősegíti az emésztést, enyhe nyugtató hatású, íze hasonlít az édesgyökér ízéhez. A középkorban a mérgező kígyócsípekre alkalmazták, ma már elsősorban a főzéshez használjuk, de így is megmarad a gyógyító hatása, enyhíti a hasi görcsöket és növeli az étvágyat.

7. citromfű: hatóanyagai nyugtató és vírusölő hatással rendelkeznek. Krémet is készítenek, mely jól alkalmazható ajakherpesz esetén. Ideg- és szívnyugtató, görcsoldó, serkenti az emésztést, és alkalmazható fejfájás, álmatlanság, alvászavarok esetén is. Gyomorrontás, gyomorsavtúltengés, hányinger, puffadások esetén is alkalmazható. Illóolaja reumás panaszok enyhítésére, fürdőként és bedörzsölő szerként is alkalmazható.

2. számú melléklet

Tárlatvezetési forgatókönyv a siket és nagyothalló csoport számára

1. Tárlatvezetés célcsoportja:

- siketek és nagyothallók

2. Tárlatvezetés célja:

- A tárlatvezetés célja, hogy a csoport megismerje az Interaktív Természeti Tudástárat, elsősorban a biológiai részét. A vezetés során a csoport interaktív feladatok keretében dolgozza fel az információkat. A feladatok fejlesztik a csoport tapintó és szagló érzékszerveit. A vezetésben jelnyelvi tolmács segíti a kommunikációt.

3. Tárlatvezetés helyszíne, helyszín megközelíthetősége:

- Interaktív Természetismereti Tudástár, 6725 Szeged Boldogasszony sgt.6. A helyszín az udvarban található lifttel könnyen elérhető. (3. emelet)
- 1-es, 2-es villamossal, 8-as trolibusszal, 10-es, 20-as, 20A-s, 36-os, 36H-s, 36Y-os, 74-es, 74Y-os buszokkal

4. Tárlatvezetés időpontja, időtartama:

- 2012. november 14. 15:00
- 45 perces tárlatvezetés, utána a résztvevőkkel fókuszcsoportos interjú

5. Tárlatvezetés menete a speciális igényeket figyelembe véve: előtérbe helyezve a tapintással és szaglással érzékelhetőséget

1. séta a folyosón, ott a vaddisznóbőr és az elefántfarok és óriáscsiga megtapintása
2. elhelyezkedés a foglalkoztató teremben
3. Tudástár rövid bemutatása, történeti rész, termék leírása- a biológiai tár kiemelésével:
A Tudástár ötlete 2007-ben született meg, pályázati forrásból valósult meg, a munkálatok 2009-2010 végéig tartottak, kapuit 2011-ben nyitotta meg. A cél egy kiállító tér és vonzó természettudományos programok létrehozása volt. A II. világháború mély sebek okozott a gyűjteményben, az iskola épületében német, majd szovjet hadikórház működött, a katonák a szertári anyagokat kidobálták az ablakon (1878-asas párizsi világkiállítás díjnyertes szemléltetőeszközeit is), a folyadékos készítményekről leöntötték az alkoholt és más célra hasznosították. Ezeket a károkat a munkatársak kemény munkával állították helyre.⁶⁷

⁶⁷ VISKOLCZ – VISKOLCZ: 2010 5-7.p.

A Tudástár a következő témaköröket foglalja magába: biológia, technika, fizika, számítástechnika, informatika, kémia, mezőgazdaság, földrajz+könyvtár

A tárlatvezetés középpontjában a Biológia Tár áll:

2000-ben a gyűjtemény jelentős részét védetté és a Kulturális Örökség részévé nyilvánították, melynek zömét az állattani gyűjtemény teszi ki.

A Biológia Tár gyűjteményei: herbárium, állattani gyűjtemény, könyvtár, mikroszkópi metszetek gyűjteménye, faliképek és oktatási táblák, tanszer és szemléltető eszközök gyűjteménye. A tárlatvezetés során az állattani gyűjteményt emeltük ki.

Beretz Péter MÁV főorvos megfigyelte a szegedi Fehér-tó madárfajait, gyűjteményéből 75 madárpreparátum a Tudástárban is megtalálható.⁶⁸

4. A Tudástárban található tárgyakkal játékos feladatok: rendszertani szempontból felépített tárlatvezetés: az információk a tárgyak megtapintása közben hangzanak el

- **egysejtűek:** Szent László pénzének legendája: a besenyők üldözték Szent Lászlót, kérte az Istent, hogy segítse meg, aranyat szórt a besenyők elé, akik megálltak azokat összeszedni, de amint a kezükben fogták az arany kővé vált

- **szivacsok:** szűrőfunkciót látnak el, álszövetes állatok, ez azt jelenti, hogy nincsenek valódi szöveteik, úgy mint nekünk embereknek, szilárdító elemük a váztű, mely úgy néz ki mint egy gombostű

Fürdőszivacs: nem képez kovatűket, szivacsrostokat képez, tisztálkodásra, szövetek és vázák festésére használták az emberek, elterjedt foglalkozás volt a szivacshalászat de ma már visszaszorult ez a foglalkozás a műanyag szivacsok elterjedésével

Neptun serleg: legnagyobb termetű szivacs faj, nevét nyeléről és kehelyszerű formájáról kapta, akár 60 liter vizet képes elnyelni

- **csalánozók:** csalánról kapták nevüket, nem kellemes ha hozzájuk érünk, csalánsejtek vannak rajtuk, így ha hozzájuk érünk csípő, égő érzést érzünk,, úgy mint a csalánnál

Korallpolipok: vázat építenek maguk köré, érzékenyek a környezeti változásokra, nagyon jó indikátorok, csak sós, meleg vízben élnek

Gombakorall: váza felfordított, kalapos gombára emlékeztet, itt kaptak a látogatók egy gombamodellt is hogy össze tudják hasonlítani

- **tüskésbőrűek:**

⁶⁸ ILOSVAY 2010: 18-41.p.

Tengericsillag: vissza tudja növeszti a karját, nagyon változatos formában léteznek, itt kapnak a résztvevők egy nagy, illetve egy kicsi tengericsillagot is, és egy tengerfenék gipszmásolatot, melyen szintén van tengericsillag és még csigákat és kagylókat is találhatók rajta.

- **csigák, kagylók:** igen sokszínű formában léteznek, gipszmásolatokat kap a csoport
- **szárazhalak:** cápa és a fűrészhal a porcos halak közé tartoznak, nincsenek csontjaik, a lepényhal és a gömbhal a csontos halak közép

Fűrészhal: lapos test, hosszú lapáttal (fűrész, bőrfogak), orra egyfajta elektromos szerv, radarként működik, tulajdonképpen ezzel lát, és ennek segítségével vadászik orrával felzavarja a tengerfenéket

Cápaőr: pikkelyeken kis fogak találhatók, csiszolópapírként és késélezésre is használták, cápaállkapocs megtapintása

Gömbhal: a tüskék nyugalmi helyzetben a testhez simulnak, ha megijed felszívja magát, belső szervei és tüskéi mérgezőek

Lepényhal: tengerfenéken él, vándorol a szeme, ivadék korában még mindkét oldalán van szem, ez később megváltozik, kérdés? Vajon hogy áll a hal?

- **hüllők:**

Kaméleon: ez az egyetlen állat, aki különböző irányba tudja mozgatni a szemét, olyan hosszú a nyelve, mint maga az állat

Kígyó: Rákosi vipera: gipsz másolatok megtapintása; Magyarországon fokozottan védett, Rákos mezejéről kapta a nevét, de Rákosi Mátyás miatt parlagi viperára átnevezték, a 90-es évek után visszakapta az eredeti nevét

- **madarak:** a kitömött állatok megtapintása

Sárgarigó: rigó, amely neve ellenére nem rigó, a málkófélékhez tartozik, afrikai madarak hazai képviselője, elvonul,

Dalokban, népdalokban szereplő rigó az általában a sárgarigó.

Fekete rigó: kora hajnalban az első madár, a városban élők nem vonulnak el, a talajon gyűjtik a táplálékot

Kakukk: Miért hívhatják így? 1 fészekbe 1 tojást rak, általában olyan fészekbe rakja a tojásait, amiben ő is kikelt, csak ő eszi meg a szőrös hernyókat

Macskabagoly: szemeiről kapta a nevét, nagy szemei vannak, hallására támaszkodik, akár a 10-15 cm-es hó alatt is meghallja a pockot, ha megkopasztanánk akkora lenne, mint egy gerle

Kuvik: a baglyok közül ez a faj ragaszkodik legjobban az emberhez, halálmadárnak nevezték: csak ott éget petróleumlámpa ahol súlyosan beteg ember feküdt, a fény odavonzotta a rovarokat és lepkéket, néha elkiáltotta magát és ha azon az éjszakán meghalt az illető, rá mondták a madárra, hogy a halál hírnöke, a görög kultúrában Athéné szent madara volt

Búbos banka (latin neve: Upapa Upapa) Vajon miért kaphatta ezt a nevet?: védekezéskor lepiszkítja az embert

Bíbic: vizes helyeken él, nagyon védelmezi a területét, főleg költési időszakban

- **emlősök:** hangok meghallgatása, és a kitömött állatok megtapintása

Róka: nagyon sok van belőle, tiszta állat, ha már nagyon sok a bolha a vackában elhagyja azt, a földet elhordja a vacca elől

Vaddisznó:

- **Krokodil:** hasából veszik a bőrárukhoz a bőrt, a víz alatt is lát, átlátszó hártya, erős záróizma van, halálforgás
- **Rozsomák:** a legagresszívabb állat
- **Borjúfóka:** vízhatlan szőr, alatta 5-10 centis zsírréteg, fül és orrnyílását elzárhatja
 - Csontok megtapintása és kitalálni, hogy milyen állat lehet? elefántfog, mamutfog, nagymacska koponya, delfin álkapocs
- **Csoportmunka:**
 - Az interaktív tárgyismertetések után két csoportra osztjuk a résztvevőket. Az egyik csoport a "varázsdoboz" tartalmát vizsgálják meg, vagyis tapintás alapján ki kell találniuk, hogy mit rejt doboz. A játék során 5 tárgyat kell felismerniük (marha csigolya, rákolló, kürtcsiga, ujjas csiga, toboz) A másik csoportnak a herbáriumokat szaglás alapján kell felismerniük. A feladat befejezése után a csoportok cserélnek. Ha mindkét csoport mindkettő feladatot elvégezte, összevetjük az eredményeket. Eközben a tárgyakról információk hangzanak el.
- **"Drogok"/herbáriumok⁶⁹:**
 - 1. cickafarkfű :** étvágytalanság, gyomor és bél-és epebántalmakra, visszértágulás ellen, húgyutak betegségei esetén alkalmazható. Segíti az emésztést, a sebgyógyulást, jó vérzéscsillapító orrvérzés esetén és alkalmazható menstruációs zavarok ellen is. Ezen kívül jó még fejfájásra, depresszió és levertség kezelésére is.

⁶⁹ CLEVELY 2010: 72-111.p.

- 2. zsálya:** gyulladás és izzadáscsökkentő hatású, légzőszervi megbetegedésekre is kiválóan alkalmazható.
- 3. levendula:** Teája idegnyugtató, görcsoldó hatású, de ismert fejfájás-csillapító, fertőtlenítő hatása is. A levendulavirágokat gyakran alkalmazzák nyugtalanság, alvászavarok, idegi alapú gyomor- és bélbántalmak kezelésére. Kiváló gyógyír reumás fájdalmak, illóolaját előszeretettel hasznosítja az illatszeripar is.
- 4. menta:** teája jó megfázás, influenza, emésztési zavarok, fejfájás, izom- és ízületi fájdalmak ellen, ezen kívül kiváló frissítő is.
- 5. petrezselyem:** vizelethajtó és étvágyjavító hatású, a vesekő és a vesehomok kialakulásának megelőzésére is javasolják fogyasztását.
- 6. tárkony:** elősegíti az emésztést, enyhe nyugtató hatású, íze hasonlít az édesgyökér ízéhez. A középkorban a mérgező kígyócsípésekre alkalmazták, ma már elsősorban a főzéshez használjuk, de így is megmarad a gyógyító hatása, enyhíti a hasi görcsöket és növeli az étvágyat.
- 7. citromfű:** hatóanyagai nyugtató és vírusölő hatással rendelkeznek. Krémet is készítenek, mely jól alkalmazható ajakherpesz esetén. Ideg- és szívnyugtató, görcsoldó, serkenti az emésztést, és alkalmazható fejfájás, álmatlanság, alvászavarok esetén is. Gyomorrontás, gyomorsavtúltengés, hányinger, puffadások esetén is alkalmazható. Illóolaja reumás panaszok enyhítésére, fürdőként és bedörzsölő szerként is alkalmazható.

3. számú melléklet

Interjúvázlat az intézmények munkatársaival

I. Akadálymentesítés:

- a. Milyen szinten akadálymentesített a múzeum?
- b. Fizikai, szellemi akadálymentesítés is megvalósul az intézményben? (mennyiségileg, minőségileg)
- c. Milyen forrásból finanszírozták az akadálymentesítést? Milyen forrásokat ismernek, melyek ilyen típusú pályázatokat írnak ki, ilyen típusú kezdeményezéseket támogatnak?
- d. Miért akadálymentesítettek? → kényszer/előírás vagy új célcsoportok felé szeretnének nyitni? - Szerepel-e a tervek között (további) akadálymentesítési program?

II. Kiállítás:

- a. Hogyan valósul meg az akadálymentesítés kiállítótérben? Egyáltalán megvalósul-e?
- b. humán erőforrás? Van-e erre egy külön szakember? Ha nincs, ki végzi ezt a munkát? Van-e kapcsolat a fogyatékkal élők szervezeteivel? Van-e összehangolt kapcsolatrendszer ezekkel a szervezetekkel?
- c. Vannak-e integrált tárlatvezetések?
- d. Milyen programokat ajánlanak ezen célcsoportok számára?
- e. Be kell-e jelentkezni? → statisztikai adatok vannak-e?
- f. Milyen csatornát használnak a népszerűsítéshez? Tudnak-e ezekről a programokról a célcsoportok, megfelelő csatornát használnak-e?
- g. Tapasztalatok? Volt-e már példa arra, hogy hátrányt jelentett a nem teljes akadálymentesítés?

III. Jövőkép:

- a. Tervezik-e a kínálat bővítését? Szeretnének-e nyitni ezen célcsoportok felé?
- b. Ezt a nyitást, hogy kívánják finanszírozni?
- c. Hogyan képzelik el ezt a nyitást?
- d. Tapasztalataik alapján szakemberekre mennyire van/lenne szükség?

IV. Statisztika:

- a. Statisztikai adataik vannak-e? Hány látogató tartozik a fogyatékkal élők csoportjába? Ha jönnek, szervezeten vagy családdal érkeznek-e?
- b. Akartak-e jönni? Jelentett-e már hátrányt a nem teljes akadálymentesítés?
- c. Vendégek könyvi beírások közül vannak-e olyanok, melyeket ezen célcsoportok írtak?

4. számú melléklet

Interjúvázlat a szervezetek képviselőivel

I. Akadálymentesítés:

- a. Fontosnak, vonzónak tartják-e a múzeumokat? Ha igen, miért? Ha nem, miért?
- b. Van-e múzeumi tapasztalatuk? Van-e rá igényük?
- c. Van-e lehetőség e csoportok számára múzeumlátogatásra?
- d. Ha igen, milyen gyakran járnak?
- e. Milyen forrásból finanszírozzák a múzeumlátogatást? (belépők, utazás stb.)
- f. Milyen múzeumokat látogattak meg eddig? Ott milyen pozitív/negatív tapasztalat volt?
- g. Voltak-e már külföldi múzeumban? Mennyiben más ott az akadálymentesítés, mint Magyarországon?
- h. Külföldi múzeumlátogatást miből finanszírozták? Vannak-e pályázati lehetőségek?
- i. Milyen speciális igényeik vannak az akadálymentesítés szempontjából? pl.: nagyobb feliratok, Braille írás, vezetősáv, pontos leírások siketeknek stb.
- j. Milyen elvárásaik vannak a múzeumokkal szemben?
- k. Hogyan tudják megközelíteni a múzeumokat?

II. Kiállítás:

- a. Vettek-e már részt speciálisan nekik készített kiállításon? Ha igen hol?
- b. Vettek-e már rész múzeumi órán, amit nekik készítettek a kiállításhoz kapcsolódóan? Ennek volt-e plusz költsége? Ha igen miből finanszírozták?
- c. Bejelentkezéskor szoktak-e információkat kérni, arra vonatkozóan, hogy milyen speciális igényeik vannak? pl.: kiállításról bővebb információ a jeltolmácsnak, tapintható tárgyak kihelyezése stb.
- d. Kapnak-e folyamatos tájékoztatást az aktuális/speciálisan nekik szóló programokról? Ha igen, milyen csatornákon/milyen formában?
- e. Tapasztalatok? Volt-e már példa arra, hogy hátrányt jelentett a nem teljes akadálymentesítés/nem kaptak elegendő információ a kiállításhoz vonatkozóan?
- f. Ha integrált túrlaton/túrlatvezetésen vettek részt, tapasztaltak-e valamilyen megkülönböztetést a kiállítás többi látogatójától?

III. Jövőkép:

- a. Ismerik-e a szegedi múzeumokat? (Móra Ferenc Múzeum, Regionális Összművészeti Központ (Reök-palota), Tudástár, Alsóvárosi Ferences Központ) Jártak-e már valamelyikben?
- b. Ha igen, milyen tapasztalataik voltak?
- c. Mennyire vannak akadálymentesítve a múzeumok? (Szegeden és az egész országban)
- d. Milyen javaslataik lennének a teljesebb körű akadálymentesítésre?

5. számú melléklet

Kerekasztal beszélgetés a tárlatvezetésen résztvevőkkel

Látogatnak-e múzeumokat?

Milyen más kulturális intézménybe/programokra járnak?

Értesülnek-e a külön nekik szóló programokról? Ha igen, honnan? Ha nem, miben látják ennek okát?

Részt vettek-e már múzeumi tárlatvezetésen? Ha igen, az miben volt más, mint ez?

Jártak-e már a Tudástárban?

Hogy érezték magukat a tárlatvezetésen?

Szívesen részt vennének-e máskor is?

Mely feladat/feladatok tetszettek a legjobban?

Milyen javaslataik lennének a tárlatvezetéssel kapcsolatban?

6. számú melléklet

Tervezési segédlet vakok és gyengénlátók számára

I. Fizikai akadálymentesítés:

- vezetősáv/vezetőszőnyeg kialakítása a múzeumban és a kiállítóterben is
- csúszásmentes padlóburkolat kialakítása
- lift kiépítése
- korlát az épületen belül, a lépcsők széleinek kiemelése, a lépcsőfokok jól látható színnel való megjelölése
- üvegfelületek látható jelzése
- padok elhelyezése a kiállítóterben és ezek megfelelő jelzése

II. Info-kommunikációs akadálymentesítés:

- jól látható feliratok, táblák alkalmazása
- kontrasztos színek használata a feliratoknál, színkódolás
- az információk orális formában lévő megléte, ha a nyomtatott a formátum, akkor nagybetűs vagy Braille írással
- tapintható kiállítási tárgyak és azok megfelelő jelzése
- tárgyak megfelelő megvilágítása
- audioguide
- honlapok akadálymentesítése (kontrasztos, speciális íráseffektek, felolvasó programok)
- tapintható térkép, alaprajzi modell a múzeum épületéről
- hangos térkép elhelyezése
- interaktív számítógépeknél szövegfelolvasó program alkalmazása
- interaktivitás biztosítása (tárlatvezetés során kérdések, tárlatnézés végén értékelő megbeszélés)
- meglévő érzékszervekre való építés

7. számú melléklet

Tervezési segédlet siketek és nagyothallók számára

I. Fizikai akadálymentesítés:

- lift
- tűzjelző fényjelzése

II. Info-kommunikációs akadálymentesítés:

- információk jól látható és hallható formában: egyenes vonalú, rövidebb tagmondatokból álló világos szerkezetű összetett mondatok használata. Idegen vagy szakszavak mellőzése, ha mégis szükségesek ezek, akkor világos magyarázatot kell adni hozzájuk. Átvitt értelmű szavak, szólások megmagyarázása, átfordítása.
- írásos és jelnyelvi formában megjelenített információk
- ismertető nyomtatványok
- múzeumi kiadványokhoz való hozzáférés
- akadálymentes múzeumi honlap (főbb információkról jelnyelvi video készítése)
- a kiállítás jelnyelvi tolmácsolással való felvétele, a video levetítése
- filmek feliratozása vagy szinkron jelnyelvi tolmács
- jelnyelvi tolmács, ha az adott intézmény nem rendelkezik szakemberrel
- egy múzeumi munkatárs jelnyelvi továbbképzése
- jelnyelvi tolmácsszolgálattal kapcsolatfelvétel, kapcsolattartás
- fényjelzésekkel kiegészített hangjelzések
- multimediatguide
- indukciós hurok
- interaktivitás biztosítása (tárlatvezetés során kérdések, tárlatnézés végén értékelő megbeszélés)
- meglévő képességekre való építés

8. számú melléklet

Tárlatvezetéseinkről készült video

A tárlatvezetésekről videofelvétel készült, melynek általunk szerkesztett és vágott 3 perces összefoglalója a dolgozat mellett kerül feltöltésre.

Felhasznált Irodalom

1. 10/2006. (II.16.) OGY Határozat az Új Fogyatékosügyi Programról, <http://www.megvaltozott.hu/docum/jogszabalyok/102006ogy.pdf>, [2012-08-02]
2. 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről, http://kozadat.oszk.hu/doku/1997_cxl_tv.pdf, [2012-08-02]
3. 1998. évi XXVI. törvény indokolása a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról, http://www.jeltolmacs-szombathely.hu/sites/all/themes/jeltolmacs/files/pdf/1998_xxvi.pdf, [2012-08-02]
4. Alsóvárosi Ferences Központ, www.latogatobarat.hu, [2012-11-04]
5. ÁRPÁSSY Miklós et al. (2008): *Múzeumok mindenkinek: az integrált tárlat kialakításának szempontjai és tapasztalatai*, Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány, Budapest.
6. BARTOS Zoltán (2009): Tapintható tárlatok a Szépművészeti múzeumban. In: BERECKZI-SÁGHI (szerk.): *Múzeumiskola 4. „Érted?! – Értem!?” Hogyan fogadjuk fogyatékos embertársainkat múzeumainkban?* Oktatási segédanyag. SZNM-MOKK, <http://doktar.mokk.muzeumokmindenkinek.hu/dokumentum.php?IDD=436> [2012-11-10]
7. Bécsi Kunsthistorisches Museum, <http://www.khm.at/>, [2012-11-10]
8. Bécsi Albertina Múzeum, <http://www.albertina.at/>, [2012-11-10]
9. Bécsi Belvedere Múzeum, <http://www.belvedere.at/de>, [2012-11-10]
10. CHADWICK, Allan (2005): Lifelong Learning- Áttekintés a múzeumok és az iskolarendszeren kívüli oktatási és tanulási formák világáról In THINESSE-DEMEL, Jutta-NÉMETH Balázs (szerk.): *A múzeumok, mint a tanulás helyszínei – Museums as learning places*, PTE-TTK FEEFI, Pécs.
11. CLEVELY, Andi (2010): *Gyógynövény-határozó: képes enciklopédia*, Jászöveg Műhely, Budapest.
12. Complex Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye: 1997. évi LXXVIII. törvény az épített környezet alakításáról és védelméről, http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99700078.TV, [2012-08-02]

13. Complex Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye: 1998. évi XXVI. törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról, http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99800026.TV, [2012-08-02]
14. Complex Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye: 2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előremozdításáról, http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0300125.TV, [2012-08-02]
15. Complex Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye: 2007. évi XCII. törvény a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről, http://www.complex.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0700092.TV, [2012-08-02]
16. Complex Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye: 2009. évi CXXV. törvény a magyar jelnyelvről és a magyar jelnyelv használatáról, http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0900125.TV&celpara=#xcelparam, [2012-11-05]
17. Damjanich János Múzeum, <http://www.djm.hu/damjanich-janos-muzeum.html>, [2013-01-07]
18. DÉZSI Betti (2004): Tanulmány az Országos Fogyatékosügyi Portálhoz, www.meosz.hu/diszkr/doc/kiegeszitoanyag1.doc, [2012-08-02]
19. Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (1948), http://www.unesco.hu/site/documents/emberi_jogok_egyetemes_nyilatkozata.pdf, [2012-12-30]
20. Európa Tanács Miniszteri Bizottsága: A Miniszteri Bizottság Rec (2006) 5. sz. ajánlása a tagországok számára az Európa Tanács Akciótervről, amely a fogyatékos emberek jogainak érvényesítését, társadalomban való teljes körű részvételük előmozdítását segíti elő a fogyatékos emberek életminőségének javításával Európában a 2006-2015 közötti időszakban, http://www.coe.int/t/e/social_cohesion/soc-sp/Action%20Plan%20Hungary.pdf, [2012-08-02]
21. FÁRI Irén–NAGY Ádám (2002): *A szegedi múzeum rövid története*. In: LENGYEL András (szerk.): *A hagyomány szolgálatában. Történeti ismertető Szeged és Csongrád megye múzeumairól*, Móra Ferenc Múzeum, Szeged.
22. HENGER Krisztina et al (2010): *A Siketek és nagyothallók kommunikációját segítő feliratozó kurzushoz*, Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány, Budapest.

23. IGALI Zsófia (szerk.) Esély XXI. századi Közhasznú Társaság: Akadálymentes épített környezet a teljeskörűség jegyében, <http://www.e-epites.hu/803>, [2012-08-02]
24. Interaktív Természetismereti Tudástár, www.tudaskapu.hu, [2012-11-04]
25. ILOSVAY György (2010): A Biológiai Tár. In: VISKOLCZ Noémi (szerk.): *Tudaskapu: az Interaktív Természetismereti Tudástár kincsei*, SZTE-JGYPK, Szeged.
26. KOLTAI Zsuzsa (2011): *A múzeumi kultúraközvetítés változó világa*, Iskolakultúra, Veszprém.
27. Landesmuseum Niederösterreich, <http://www.landmuseum.net/de>, [2013-01-07]
28. Láthatatlan kiállítás, <http://www.lathatatlan.hu/>, [2013-01-07]
29. MÓGA Erzsébet (2009): Vakok és gyengénlátók észlelése, érzékelése. In: BERECKZI-SÁGHI (szerk.): *Múzeumiskola 4. „Érted?! – Értem!?” Hogyan fogadjuk fogyatékos embertársainkat múzeumainkban?* Oktatási segédanyag. SZNM-MOKK, <http://doktar.mokk.muzeumokmindenkeinek.hu/dokumentum.php?IDD=436> [2012-11-10]
30. PAJOR Emese (2010): *Látássérülés: Bevezető ismeretek*, ELTE BGGYK, Budapest.
31. PANDULA András (szerk.) (2009): *Segédlet a közszolgáltatások egyenlő esélyű hozzáféréseinek megteremtéséhez – Komplex akadálymentesítés*, Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány, Budapest.
32. Regionális Összművészeti Központ (Reök-palota) <http://www.reok.hu/>, [2012-11-12]
33. Salzburg Múzeum, <http://www.salzburgmuseum.at/neueresidenz.html>, [2013-01-07]
34. Szabadtéri Néprajzi Múzeum (Skanzen) <http://skanzen.hu/>, [2012-11-10]
35. SZABÓ Zsuzsanna (2009): Hogyan fogadjuk fogyatékos embertársainkat a múzeumban? In: BERECKZI-SÁGHI (szerk.): *Múzeumiskola 4. „Érted?! – Értem!?” Hogyan fogadjuk fogyatékos embertársainkat múzeumainkban?* Oktatási segédanyag. SZNM-MOKK, <http://doktar.mokk.muzeumokmindenkeinek.hu/dokumentum.php?IDD=436> [2012-11-10]
36. SZEPESSYÉ Judik Dorottya: A hallássérült emberek magyarországi mozgalmának története nemzetközi kitekintéssel In HEGEDÜS Lajos-FICSORNÉ Kurunczi Margit-SZEPESSYÉ Judik Dorottya-PAJOR Emese-KÖNCZEI György (2009): *A fogyatékoságügy hazai és nemzetközi története*, ELTE BGGYK, Budapest, http://e-oktatas.barcsi.hu/extra/tudasbazis/jegyzet/jegyzet_fogytort.pdf, [2012-10-22]

37. Vakinfó Blog: Akadálymentesen a múzeumban – szubjektív vélemény.
<http://www.vakinfo.hu/blogok/akadalymentesen-muzeumban-szubjek>, [2012-11-10]
38. VISKOLCZ Béla–VISKOLCZ Noémi (2010): Az Interaktív Természetismereti Tudástár-projekt. In: VISKOLCZ Noémi (szerk.): *Tudáskapu: az Interaktív Természetismereti Tudástár kincsei*, SZTE JGYPK, Szeged.